

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

МАСЛАК МАРІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 612.825.8:061.5

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ
УПРАВЛІННЯ ОБ'ЄКТАМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ
НА ПРОМИСЛОВОМУ ПІДПРИЄМСТВІ**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами(за видами економічної діяльності)

Реферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Харків – 2024

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі економіки бізнесу і міжнародних економічних відносин в Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут» Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор
Перерва Петро Григорович,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»,
професор кафедри економіки бізнесу і
міжнародних економічних відносин.

Опоненти: доктор економічних наук, професор
Ареф'єва Олена Володимирівна,
Національний авіаційний університет, м. Київ,
завідувачка кафедри економіки повітряного
транспорту;

доктор економічних наук, професор
Касич Алла Олександрівна,
Київський національний університет технологій та
дизайну, м. Київ, завідувачка кафедри управління
та смарт-інновацій;

доктор економічних наук, професор
Князь Святослав Володимирович,
Національний університет «Львівська
політехніка», м. Львів, завідувач кафедри
підприємництва та екологічної експертизи товарів.

Захист відбудеться «21» серпня 2024 р. об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.050.02 у Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут» за адресою: 61002, м. Харків, вул. Кирпичова, 2, Ректорський корпус (аудиторія 28).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» за адресою: 61002, м. Харків, вул. Кирпичова, 2.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Лариса СТРИГУЛЬ

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Інноваційний розвиток економіки знань, що характеризується посиленням ринкової конкуренції, інтелектуалізацією виробничих процесів, активним впровадженням і використанням технологічних досягнень науки у виробництві – підвищують значущість та необхідність розв'язання проблем забезпечення управління інтелектуальною власністю (далі – ІВ) промислових підприємств, зокрема, машинобудівних. Забезпечення стійких конкурентних позицій на міжнародному та національному ринках вітчизняними машинобудівними підприємствами залежить від впровадження нових наукоємних технологій виробництва і створення інноваційних продуктів. Специфічні особливості машинобудування разом з його важливістю для інших галузей національної економіки вимагають формування нових підходів, що забезпечують науково-обґрунтоване та гармонійне управління ІВ відповідно до особливостей ринку ІВ, тенденцій розвитку глобальної інтелектуалізації.

Дослідженню сучасних тенденцій, стану, особливостей та напрямків розвитку національного ринку ІВ присвячували свої наукові праці, такі вчені як: В.Д. Базилевич, О.Б. Бутнік-Сіверський, Т.О. Гусаковська, О.П. Косенко, С.В. Ковальчук, А.В. Череп, П.М. Цибульов, О.О. Ястремська та ін. Проблеми управління ІВ на промислових підприємствах досліджували О.В. Ареф'єва, О.А Біловодська, В.В. Вірченко, В.Г. Дюжев, Л.Л. Калініченко, А.О. Касич, С.М. Ілляшенко, А.В. Косенко, Т.О. Кобелева, П.Г. Перерва, Ю.С. Шипуліна та ін. Питання комерціалізації ІВ, різноманіття форм та методів введення в господарський обіг об'єктів ІВ розглядалися в роботах П.Ю. Баранова, Г.А. Братусь, В.К. Джоллі, О.І. Кліпкової, С.В. Князь, О.В. Косінської, В.І. Куцика, О.М. Ляшенко, Д. Маркевича, І. Мартиніва, Е. Мендсфілда, І.К. Шушакової та ін.

Проте, незважаючи на значну кількість наукових праць, що збагачують теорію та практику управління ІВ на промисловому підприємстві, питання організаційно-економічного механізму управління ІВ залишаються недостатньо дослідженими і розробленими, як з позицій теорії та методології, так і методичних підходів і рекомендацій.

Таким чином, розробка та наукове обґрунтування теоретичних і методичних підходів щодо організаційно-економічного механізму управління об'єктами ІВ на промисловому підприємстві є актуальним науково-практичним завданням, яке потребує подальшого доопрацювання і визначає напрям дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження здійснене в рамках плану фундаментальних та прикладних науково-дослідних робіт кафедри економіки бізнесу і міжнародних економічних відносин Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» та кафедри економіки Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського відповідно до завдань держбюджетних тем НДР МОН України: «Розвиток методів створення та комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності на промисловому підприємстві» (ДР № 0122U201802), де здобувачка є науковою керівницею, у межах якої

сформовано та виконано базові завдання дисертаційної роботи; «Дослідження інтелектуальної системи електропостачання на основі залучення активних споживачів» (ДР № 0122U001313), в якій здобувачка, як відповідальний виконавець окремих етапів, запропонувала положення щодо визначення ефективності використання об'єктів ІВ; «Формування механізму створення об'єктів інтелектуальної власності на промислових підприємствах» (ДР № 0122U201314), при виконанні якої здобувачка, як відповідальний виконавець окремих етапів, запропонувала положення щодо створення об'єктів інтелектуальної власності на підприємстві; «Управління розвитком матеріальних та нематеріальних активів підприємства в умовах євроінтеграції» (ДР № 0120U103999), де здобувачка, як відповідальний виконавець окремих етапів, запропонувала положення по вартісній оцінці нематеріальних активів підприємства; «Розроблення науково-методичних та практичних основ комплаєнс-програми промислового підприємства» (ДР № 0119U002601), при виконанні якої здобувачка, як відповідальний виконавець окремих етапів, розробила комплаєнс положення правової охорони об'єктів ІВ; «Дослідження організаційно-економічних проблем з підвищення інноваційної сприйнятливості підприємств до нових технологій» (ДР № 0118U002012), в рамках якої здобувачка, як відповідальний виконавець окремих етапів, розробила положення щодо оцінки ефективності використання об'єктів ІВ. За темою дисертаційного дослідження здобувачка провела наукові та освітні інноваційні заходи «Innovation and Entrepreneurship Bootcamp» в рамках отриманого гранту від Американського Посольства в Україні (2020-2021 рр.).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розроблення теоретичних положень, концепції, методологічного та методичного забезпечення організаційно-економічного механізму управління об'єктами інтелектуальної власності на промисловому підприємстві на засадах системно-процесного підходу та обґрунтування практичних рекомендацій для забезпечення економічного розвитку в сучасних умовах господарювання.

Для досягнення мети поставлені завдання:

- виокремити складові понятійно-категоріального апарату інтелектуальної власності, поглибити й упорядкувати ключові дефініції;
- визначити фактори впливу на розвиток світового та українського ринків об'єктів інтелектуальної власності для покращення умов їх ефективного функціонування;
- розкрити роль інтелектуального капіталу та інтелектуальної власності як підґрунтя для забезпечення конкурентної переваги підприємства та підвищення його вартості на цільовому ринку, враховуючи уточнення їх складових та характерних особливостей;
- уточнити визначення поняття «ринку інтелектуальної власності»; розкрити особливості взаємозв'язків між основними його суб'єктами;
- сформулювати концептуальні положення інтелектуальної власності в системі інноваційного розвитку країни та промислового підприємства;
- узагальнити основні напрями формування ринкових концепцій інтелектуальної власності в діяльності промислових підприємств; виділити та обґрунтувати застосування концепції життєвого циклу (далі – ЖЦ) ІВ;

- визначити сутність поняття «управління ІВ»; окреслити рівні стратегічного управління ІВ;
- дослідити сучасні стратегії управління ІВ на промисловому підприємстві з урахуванням впливу зовнішнього середовища;
- розробити концепцію організаційно-економічного механізму управління об'єктами ІВ на промисловому підприємстві на засадах системно-процесного підходу;
- охарактеризувати практику застосування методів та підходів введення в господарський обіг об'єктів ІВ;
- уточнити визначення поняття «вартість ІВ», удосконалити класифікацію видів вартості інтелектуальних активів підприємства; обґрунтувати залежність вартісної оцінки від її мети та замовника;
- запропонувати організаційну структуру підрозділу з інтелектуального провайдингу для комерціалізації інтелектуальних технологій та координації інноваційних проєктів і розробити методичні положення функціонування підрозділу;
- розробити методичний підхід щодо формування ефективного портфелю об'єктів ІВ за допомогою вартісно-часового позиціонування на графоаналітичному полі ЖЦ;
- запропонувати індикатори оцінювання використання об'єктів ІВ на підприємстві;
- змодельовати ЖЦ інтелектуального продукту на основі сценарного підходу; розробити методичний підхід до оцінювання локальної ефективності проєкту зі створення об'єкту ІВ; визначити ефективність управління ІВ на промисловому підприємстві.

Об'єктом дослідження є процес управління об'єктами ІВ на промисловому підприємстві.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та методичні засади управління об'єктами ІВ підприємств машинобудування.

Методи дослідження. Теоретичну базу та методологічну основу дисертаційної роботи складають загальнонаукові методи: порівняння, узагальнення, абстрагування, групування – при проведенні аналізу робіт вчених-економістів, що займаються дослідженням ІВ, обґрунтуванні складових понятійно-категоріального апарату ІВ на промисловому підприємстві та визначення сучасного стану ринку ІВ; системного аналізу і синтезу – при формуванні теоретико-методологічних положень дослідження; графічного зображення – для візуалізації отриманих результатів й аналітичних даних.

Для вирішення поставлених у дисертації завдань використано наступні спеціальні методи наукового пізнання: формально-логічний, статистичний – при обґрунтуванні методичних підходів і процесу відбору показників для оцінки стану та тенденцій функціонування сфери ІВ України, оцінюванні інтелектуальної та винахідницької активності, дослідженні тенденцій інноваційного розвитку високотехнологічних секторів економіки України; анкетування, експертної оцінки, емпіричного дослідження, індексний метод – для комплексної оцінки ефективності управління ІВ; економіко-математичного моделювання – для побудови моделей ЖЦ інтелектуального продукту на основі

сценарного підходу, розвитку та формування стратегій управління ІВ; метод гіпотез та експерименту – для розробки науково-методичних підходів і проведення їх апробації.

Інформаційна база дисертаційної роботи складається із зібраних та опрацьованих здобувачкою первинних матеріалів, які характеризують сучасний стан та перспективи розвитку створення, дистрибуції та комерціалізації ІВ на промислових підприємствах, законодавчі та нормативні документи, офіційні дані Держслужби статистики, дані промислових підприємств, результати власних наукових досліджень, інформаційні ресурси глобальної мережі Інтернет з питань управління ІВ.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в наступному:

вперше:

- розроблено й теоретично обґрунтовано концепцію організаційно-економічного механізму управління об'єктами ІВ на промисловому підприємстві на засадах системно-процесного підходу з урахуванням: факторів зовнішнього середовища, суб'єкту (система процесів управління), об'єкту управління (система процесних напрямків управління: створення, охорони, комерціалізації та використання ІВ) та доцільності ІВ (система процесів управління ефективністю інтелектуальної діяльності підприємства), що дозволяє визначати стратегічні напрямки інтелектуально-інноваційної діяльності, зміцнити конкурентні позиції, підвищити вартість на ринку та забезпечити розвиток підприємства;

- розроблено та доведено доцільність використання методичного підходу до оцінювання ефективності об'єктів ІВ, особливістю якого є врахування сфери використання інтелектуальних технологій (у власному виробництві та ліцензування виключних прав на об'єкти ІВ) та блокування ринкової частки конкурентів на основі розрахунку інтегрального показника за складовими: комерційна, інноваційна, техніко-технологічна та ринкова, з урахуванням коригуючих коефіцієнтів, які характеризують сприятливість зовнішнього середовища, інноваційний характер виробництва, взаємовідносини зі стейкхолдерами, що дає змогу визначити економічну ефективність розробки й споживання, як окремих об'єктів ІВ, так і всього процесу управління в цілому;

- розроблено й обґрунтовано концепцію ЖЦ об'єкту права ІВ на промисловому підприємстві для виокремлення вартісних характеристик об'єктів ІВ, що характеризується послідовним визначенням можливостей та ефективності використання часткових ринкових концепцій (венчурної, власного та сумісного використання) і враховує економічні та правові ознаки інтелектуальних продуктів, особливості ринку ІВ (наявність часових та територіальних обмежень на права ІВ, відсутність конкуренції через унікальність об'єктів ІВ, закритість й патентна монополія ринку), забезпечує підприємству реалізацію організаційно-економічного механізму управління інтелектуальними технологіями та раціональність відносин на ринку ІВ у довгостроковому періоді, що дозволяє підприємству більш точно визначити стан та комерційну складову власних інтелектуальних розробок для впровадження ефективних стратегій управління ними;

удосконалено:

- понятійно-категоріальний апарат ІВ, відмінність якого полягає у поєднанні економічного, правового та управлінського аспектів, що використовуються для створення, розподілу та обміну результатів інноваційної діяльності, які перебувають під правовою охороною та демонструють наявність можливості отримання прибутку за їх використання у виробничій, комерційній чи управлінській діяльності підприємства або за участю у господарсько-правовому та ринковому обороті;

- методичний підхід до визначення факторів впливу на розвиток світового та українського ринків об'єктів ІВ особливістю якого є урахування чинників зовнішнього середовища, зокрема, правових аспектів, об'єктивності і точності механізму вартісної оцінки результатів інноваційної діяльності та перспектив функціонування ринків високотехнологічних товарів, що сприяє формуванню ефективної інтелектуально-інноваційної екосистеми;

- концептуальні положення ІВ на промисловому підприємстві в системі інноваційного розвитку країни, відмінності яких базуються на врахуванні особливостей галузі, розміру підприємства та дослідженні технологічних інновацій як інтерактивного процесу, що складається з окремих етапів: формулювання нової ідеї/концепції, проведення НДДКР, маркетингу і виходу нового або покращеного інноваційного продукту на ринок, що дозволяє більш повно обґрунтувати інноваційну екосистему та забезпечити розвиток суб'єкту господарювання та країни в цілому в умовах глобальної інтелектуалізації;

- методичний підхід до визначення сучасних стратегій управління ІВ на промисловому підприємстві з урахуванням впливу зовнішнього середовища, що є підґрунтям для виокремлення рівнів стратегічного управління інноваційно-інтелектуальними технологіями: міжнародного, національного, регіонального та суб'єкту господарювання, їх особливостей і вимог, для досягнення поставлених цілей та ефективної реалізації стратегії розвитку бізнесу на відповідному ринку, яка, у поєднанні з раціональним управлінням інтелектуальними активами забезпечить підприємству технологічне лідерство;

- організаційно-економічні моделі трансферу та комерціалізації інтелектуально-інноваційних технологій, що враховують взаємозв'язок розробника і споживача ІВ, обумовлюють дослідження сутності комерційного трансферу інтелектуальних розробок, його видів, форм, методів, стадій здійснення; уточнення визначення комерціалізації технологій, яке, на відміну від існуючих, передбачає економічно ефективну реалізацію та вимагає одночасного виконання низки факторів: технічної здійсненності, попиту на інновацію, наявності інноваційно орієнтованого персоналу та фінансових ресурсів, що є базисом для формування організаційної моделі комерціалізації об'єктів ІВ з урахуванням процесу управління ІВ;

- поняття «вартість ІВ», яке, на відміну від існуючих виокремлює складові багатосшарової системи вартісноутворюючих чинників: витратну, споживчу, комерційну, соціальну та оригінальну, що мають місце в даний період часу з урахуванням стадії ЖЦ об'єкту ІВ, на основі якого сформульовано вартісну оцінку об'єктів ІВ, особливістю якої є врахування системи принципів ринкового оцінювання інтелектуальних технологій, що сприяє точності та об'єктивності отриманих результатів; проведено уточнення класифікації видів вартості

інтелектуальних продуктів з урахуванням призначення об'єкту оцінки, що є базисом для обґрунтування залежності вартісної оцінки від її мети та замовника для вибору ефективного методу та інструменту проведення вартісної оцінки інтелектуально-інноваційних технологій;

- методичні положення функціонування підрозділу з інтелектуального провайдингу на машинобудівному підприємстві, особливість якого полягає у забезпеченні виконання всіх функцій ефективного управління процесами комерційного трансферу та координації креативно-інтелектуальних бізнес-процесів на основі поєднання інновінгу, консалтингу та венчурного бізнесу, для ефективного збуту як власних інтелектуальних розробок, так і залучення у виробництво розробок інших підприємств, необхідних для успішного ведення виробничо-комерційної діяльності;

набули подальшого розвитку:

- визначення складових інтелектуального капіталу, які на відміну від існуючих враховують неохоронні інтелектуальні активи: реляційний, людський й організаційний капітал та характерні особливості ІВ промислового підприємства: непривласнення, здатність до комерціалізації, варіативність властивостей ідей, неподільність, корисність, стратегію фінансування, залежність від розміру фінансування та правове забезпечення, що розширює теоретичне підґрунтя щодо наявності синергетичного ефекту впливу складових інтелектуального капіталу на підвищення ринкової вартості підприємства і посилення його конкурентних позицій;

- визначення поняття «риннок інтелектуальної власності», що на відміну від наявних враховує продавців, покупців і посередників, правові механізми купівлі-продажу, результати інноваційно-інтелектуальної діяльності, які мають правову охорону, містять нові знання та матеріалізовані в технологічних об'єктах ІВ, що дозволяє враховувати виробничо-комерційну діяльність головних ринкових учасників: держави, промислових підприємств та інноваційних організацій, творців (авторів, розробників інтелектуальних продуктів), споживачів об'єктів ІВ та представників джерел фінансування інноваційного процесу (інвесторів) на всіх стадіях ЖЦ інтелектуального товару;

- визначення сутності поняття «управління ІВ», відмінністю якого є врахування комплексу управлінських дій, які здійснює промислове підприємство з метою забезпечення реалізації правової системи ІВ, захисту законних прав та інтересів суб'єктів права ІВ, а також індивідуальних прав власників ІВ для максимізації економічних та соціальних вигод від своїх інтелектуальних досягнень, що дозволяє підвищити обґрунтованість теоретичного базису управлінських рішень щодо інтелектуально-інноваційної діяльності;

- методичний підхід щодо формування ефективного портфелю об'єктів ІВ за допомогою вартісно-часового позиціонування на графоаналітичному полі ЖЦ, що відрізняється врахуванням співвідношення між різними видами вартості об'єктів ІВ за стадіями ЖЦ, залишкового терміну дії права ІВ та забезпечує формування найбільш доцільних до впровадження стратегій управління ІВ на промисловому підприємстві;

- методичні положення економіко-математичних моделей ЖЦ ІВ на основі сценарного підходу з урахуванням структури витрат, прибутку та інших

матеріальних вигід розробника; виокремлення методу оцінки локальної ефективності об'єктів ІВ, що дозволяє оперативно проводити відповідні розрахунки для обґрунтування рішень підприємства щодо придбання об'єкту ІВ чи створення його самостійно.

Практичне значення отриманих результатів для управління підприємствами полягає в тому, що теоретичні й методологічні положення роботи доведені до рівня конкретних пропозицій і розробок щодо методичного забезпечення складових організаційно-економічного механізму управління об'єктами ІВ на промисловому підприємстві на засадах системно-процесного підходу в умовах сучасного ринкового середовища України.

До практичних результатів належать: концепція організаційно-економічного механізму управління об'єктами ІВ на промисловому підприємстві на засадах системно-процесного підходу, методичний підхід до оцінювання ефективності об'єктів ІВ з врахуванням сфери використання інтелектуальних технологій та блокуванням ринкової частки конкурентів, організаційна структура підрозділу провайдингу на машинобудівному підприємстві, методичний підхід щодо формування ефективного портфелю об'єктів ІВ за допомогою їх вартісно-часового позиціонування на графоаналітичному полі ЖЦ, методичні положення економіко-математичних моделей ЖЦ ІВ на основі сценарного підходу, метод оцінки локальної ефективності об'єктів ІВ для прийняття управлінських рішень щодо створення або придбання інноваційної розробки, методичний підхід до оцінки ефективності управління ІВ на машинобудівному підприємстві.

Науково-дослідним інститутом інтелектуальної власності НАПрН України (м. Київ, довідка № 22 від 24.01.2024 р.), Запорізькою торгово-промисловою палатою (м. Запоріжжя, довідка № 1.6/224 від 08.03.2024 р.), промисловими підприємствами: ПрАТ «Кременчуцький завод технічного вуглецю» (м. Кременчук, довідка № 01-15/1222 від 07.12.2022 р.), ПрАТ «Кредмаш» (м. Кременчук, довідка № 57/Д від 11.10.2023 р.), ПАТ «Транснаціональна фінансово-промислова нафтова компанія «Укртатнафта», (м. Кременчук, довідка № 47-С/03 від 31.03.2023 р.). Результати впроваджені у навчальний процес: Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», зокрема, при викладанні дисциплін «Економіка підприємства», «Інноваційний менеджмент», «Економічний потенціал підприємства», «Економічна ефективність», «Інтелектуальна власність», при виконанні дипломних та курсових робіт, при підготовці наукових робіт на студентські Всеукраїнські конкурси (м. Харків, довідка від 10.10.2023 р.); Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, зокрема, при викладанні дисциплін «Інтелектуальна власність», «Інтелектуальна власність та авторське право», «Управління трансфером технологій», «Управління інноваційною діяльністю», «Управління вартістю інноваційного бізнесу», при виконанні курсових, кваліфікаційних та науково-дослідних робіт (м. Кременчук, довідка № 61-10/872 від 26.09.2023 р.); Мішкольського університету при викладанні дисциплін «Economic Efficiency», «Innovation Management», «Economic Potential of Enterprise», «Economics of Enterprise» (м. Мішкольц, Угорщина, довідка від 12.10.2023 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі положення та результати дисертаційного дослідження одержані здобувачкою особисто. Серед них: концепція організаційно-економічного механізму управління об'єктами ІВ на промисловому підприємстві на засадах системно-процесного підходу; методичний підхід до оцінювання ефективності об'єктів ІВ з урахуванням сфери використання інтелектуальних технологій та блокування ринкової частки конкурентів; концепція ЖЦ об'єкту права ІВ на промисловому підприємстві; методичний підхід щодо формування ефективного портфелю об'єктів ІВ за допомогою вартісно-часового позиціонування на графоаналітичному полі ЖЦ; методичні положення функціонування підрозділу з інтелектуального провайдингу на машинобудівному підприємстві; методичні положення економіко-математичних моделей ЖЦ ІВ на основі сценарного підходу. З публікацій, які підготовлені у співавторстві, використано лише ті наукові положення та ідеї, які належать особисто здобувачці. Внесок здобувачки у роботах, виконаних у співавторстві, наведено у списку основних опублікованих праць за темою дисертації.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення та практичні результати дисертаційного дослідження оприлюднено та схвалено на науково-практичних конференціях різного рівня: міжнародній науковій конференції «ІХ Українсько-Польські наукові діалоги» (Хмельницький:, 2021), ІV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Всеукраїнський семінар з проблем економіки інтелектуальної власності» (Київ, 2021), ХІІІ міжнародній науково-практичній конференції «Європейський вектор модернізації економіки: креативність, прозорість та сталий розвиток» (Харків, 2021), VІІІ міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми управління соціально-економічними системами» (Луцьк, 2022), ІV міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Управління проектами. Перспективи розвитку проектного та нейроменеджменту, інформаційних технологій управління, технологій створення та використання об'єктів права інтелектуальної власності» (Дніпро, 2022), ХVІІ міжнародній науково-практичній конференції «Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин» (Умань, 2022), ХХХ міжнародній науково-практичній конференції «Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я» MicroCAD-2022 (Харків, 2022), ХІІ науково-практичній конференції «Mérleg és kihívások – fenntarthatóság» (Miskolc, 2022), науковій інтернет-конференції «Marketing of innovations. Innovations in marketing» (Bielsko-Biala, 2022), Х Всеукраїнській науково-практичній конференції молодих вчених та студентів з проблем інтелектуальної власності «Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри» (Київ, 2022), І Всеукраїнській науково-практичній конференції, присвяченій пам'яті проф. Войнарєнка Михайла Петровича «Фінансово-економічна платформа парадигмальних змін повоєнного розвитку України» (Хмельницький, 2022), міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Національні економіки в умовах новітніх глобальних викликів» (Харків, 2023), міжнародній науково-практичній конференції «Sustainable Development: Modern Theories and Best Practices» (Tallinn, 2023).

Публікації. Загальні положення, зміст дисертації та основні результати дисертаційного дослідження відображено у 68 наукових працях, з них: 11 наукових публікацій, що індексуються у наукометричних базах даних Web of Science Core Collection та/або Scopus (1 монографія, 5 статей у наукових періодичних виданнях, 5 конференцій), 24 статті у наукових фахових виданнях, включених до категорії «Б»; 3 статті у зарубіжних виданнях; 11 – у колективних монографіях; 1- у одноосібній монографії; 1 – у підручнику; прийнято участь у 13 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, отримано 4 свідоцтва про реєстрацію авторського права на твір.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається з анотації двома мовами, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг становить 417 сторінок машинного тексту (17,38 авт. арк.); з них 86 рисунки за текстом, 7 рисунків на 7 окремих сторінках; 31 таблиця за текстом, 6 таблиць на 8 окремих сторінках; список використаних джерел з 388 найменувань на 44 сторінках; 7 додатків на 50 сторінках (2,08 авт. арк.).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** подано загальну характеристику роботи, обґрунтовано вибір теми та її актуальність, визначено наукову новизну й практичне значення, наведено дані щодо апробації одержаних результатів.

У **першому розділі «Теоретичні положення ІВ як виробничого ресурсу промислового підприємства»** виокремлено складові понятійно-категоріального апарату ІВ на промисловому підприємстві; поглиблено й упорядковано ключові дефініції; визначено фактори впливу на розвиток світового та українського ринків об'єктів ІВ для покращення умов їх ефективного функціонування; розкрито роль інтелектуального капіталу та ІВ як підґрунтя для забезпечення конкурентної переваги підприємства та підвищення його вартості на цільовому ринку, враховуючи уточнення їх складових та характерних особливостей.

Складність, суперечливість, багатосуб'єктність та багатоваріативність реалізації ІВ підприємства вимагають подальшого розвитку і вдосконалення її науково-теоретичних, методичних і методологічних засад. На основі проведеного дослідження соціальних, економічних, юридичних проблем ІВ доведено необхідність врахування основних положень ІВ, інтелектуального капіталу, інтелектуального продукту, нематеріальних активів, гносеологічних, політичних та соціально-економічних чинників формування теорії ІВ, що базується на знаннях і у сукупності дозволяють комплексно формувати або реалізовувати стратегії управління інноваційно-інтелектуальною діяльністю. На підставі отриманих результатів узагальнення наведених положень виокремлено складові понятійно-категоріального апарату ІВ, поглиблено й упорядковано її ключові дефініції. Головна їх відмінність полягає у поєднанні економічного, правового та управлінського аспектів.

Оскільки поняття «ІВ» є стрижневим у запропонованих консолідованих теоретичних положеннях, у роботі уточнено її визначення відповідно до сучасного розуміння існуючого теоретичного підґрунтя: ІВ – це комплекс організаційних, правових та управлінських інструментів, методів та механізмів,

що використовуються для створення, розподілу та обміну результатів інноваційної діяльності, які перебувають під правовою охороною та демонструють наявність можливості приносити прибуток за їх використання у виробничій, комерційній чи управлінській діяльності підприємства або за участю у господарсько-правовому та ринковому обороті.

Узагальнюючі результати проведених досліджень щодо теоретичних основ ІВ за рахунок виділення та обґрунтування основних функцій ІВ, об'єктивних чинників формування теорії ІВ та класифікації суб'єктів ІВ, подано на рис. 1.

Удосконалено класифікацію об'єктів ІВ за новими ознаками: відповідно до характеру об'єктів ІВ, особливостей набуття прав, специфіки використання у господарському обігу, охорони і захисту прав (маркетингові позначення, закрита інформація, уречевлені об'єкти ІВ).

Запропоновані об'єкти ІВ доцільно враховувати при використанні промисловим підприємством та визначенні належності результатів інноваційної діяльності до об'єктів ІВ. На основі уточненої класифікації об'єктів ІВ та прояву специфіки ІВ у промисловому виробництві, структуровано та визначено форми власності на результати інтелектуальної діяльності підприємства: приватну (індивідуальну та колективну), суспільну (державну) та змішану (проникаючу), що уможливорює підвищення керованості інтелектуальним капіталом, його захист, охорону та отримання доходу.

Досліджено, що основним фактором конкурентоспроможності регіону, держави, галузі та промислового підприємства є інноваційність їх виробничо-комерційної діяльності та наявність реальної можливості оперативно адаптуватися до швидких ринкових змін.

Оскільки промислове підприємство, як правило, залежне від чинників зовнішнього середовища, особливу увагу необхідно приділити визначенню факторів впливу на розвиток світового та українського ринку об'єктів ІВ для покращення умов їх ефективного функціонування. Такими основними факторами є: масштаби національного ринку ІВ; недостатній рівень інвестиційної підтримки; низький рівень попиту на ІВ; високий рівень контрафакції та піратства; правова недосконалість інтелектуального бізнесу; слабкий рівень стимулювання інноваційних розробок; невисока якість вітчизняних патентів; проблема часу на оформлення та використання патенту; низька ефективність функціонування ринку ІВ; корупційний тиск на розробки та використання ІВ; рівень ринкової прозорості власності на активи ІВ; низький рівень ліквідності активів ІВ; неточності вартісної оцінки об'єктів ІВ; неякісний сервіс у сфері інтелектуального бізнесу; низький рівень обізнаності потенційних споживачів про потенціал об'єктів ІВ. Вирішення виділених факторів забезпечить формування сприятливого середовища для розвитку інноваційно-інтелектуальних продуктів.

Досліджено, що управління сучасним промисловим підприємством неможливе без врахування інтелектуальної складової сукупного капіталу, особливу роль в якому відіграє ІВ, що забезпечує технологічний та інноваційний розвиток, зростання ключових конкурентних переваг.

Рисунок 1 – Теоретичні основи інтелектуальної власності як економіко-правової категорії

Запропоновано в склад інтелектуального капіталу включати ІВ та неохоронні інтелектуальні активи підприємства (реляційний, людський та організаційний капітал), а також доведено наявність синергетичного ефекту впливу складових інтелектуального капіталу на підвищення ринкової вартості підприємства та посилення його конкурентних позицій.

Визначено та обґрунтовано характерні особливості ІВ як конкурентного ресурсу промислового підприємства, до яких віднесено: непривласнення, здатність до комерціалізації, варіативність властивостей ідей, неподільність, корисність, стратегію фінансування, залежність від розміру фінансування та правове забезпечення; що дозволяють забезпечити різноманітність й специфіку формування ІВ як конкурентного ресурсу, наявність в неї певних особливостей, які формують та забезпечують її ринково-орієнтовані конкурентні можливості. Проведений аналіз конкурентних ресурсних особливостей ІВ виявив необхідність доповнення правового забезпечення ІВ, в якому важливо виділити три ключові аспекти: право ІВ міжнародної, національної та корпоративної сфери, охорона та безпека на організаційному рівні, що включає в себе вибір інституційних форм, та на рівні окремої особи.

Узагальнюючі результати проведених досліджень, логіка роботи, взаємозв'язок її основних теоретичних, методологічних, методичних здобутків, теоретичне підґрунтя яких викладено в першому розділі, подано на рис. 2.

У другому розділі «Формування концепції управління об'єктами ІВ» уточнено визначення поняття «ринку ІВ»; розкрито особливості взаємозв'язків між основними його суб'єктами; сформульовано концептуальні положення ІВ в системі інноваційного розвитку країни та промислового підприємства; узагальнено основні напрями формування ринкових концепцій ІВ в діяльності промислових підприємств; виділено та обґрунтовано застосування концепції ЖЦ ІВ на промисловому підприємстві.

Оскільки сучасний ринок ІВ представляє собою окрему складову світового товарного ринку, характеризується розгалуженістю, динамікою розвитку та суттєво впливає на національну та світову економіку, дослідження економічної сутності основних дефініцій ринку ІВ дозволило уточнити визначення цього терміну, що на відміну від існуючих характеризується сукупністю продавців, покупців та посередників, правових механізмів купівлі-продажу та результатів інноваційно-інтелектуальної діяльності, які мають правову охорону, містять нові знання та уречевлені в технологічних об'єктах ІВ.

На основі уточненого визначення запропоновано модель формування та розвитку ринку об'єктів ІВ, яка враховує взаємодію головних суб'єктів (продавців та покупців), які безпосередньо приймають участь в ринковому процесі (рис. 3) та дозволяє визначити, ідентифікувати та проаналізувати виробничо-комерційну діяльність головних ринкових учасників: держави, промислових підприємств та інноваційних організацій, творців (авторів, розробників інтелектуальних продуктів), споживачів об'єктів ІВ та представників джерел фінансування інноваційного процесу (інвесторів) на всіх стадіях ЖЦ інтелектуального товару.

Визначено сучасний стан та перспективи розвитку українського ринку об'єктів ІВ на основі статистичної інформації за період 2010-2022 рр.

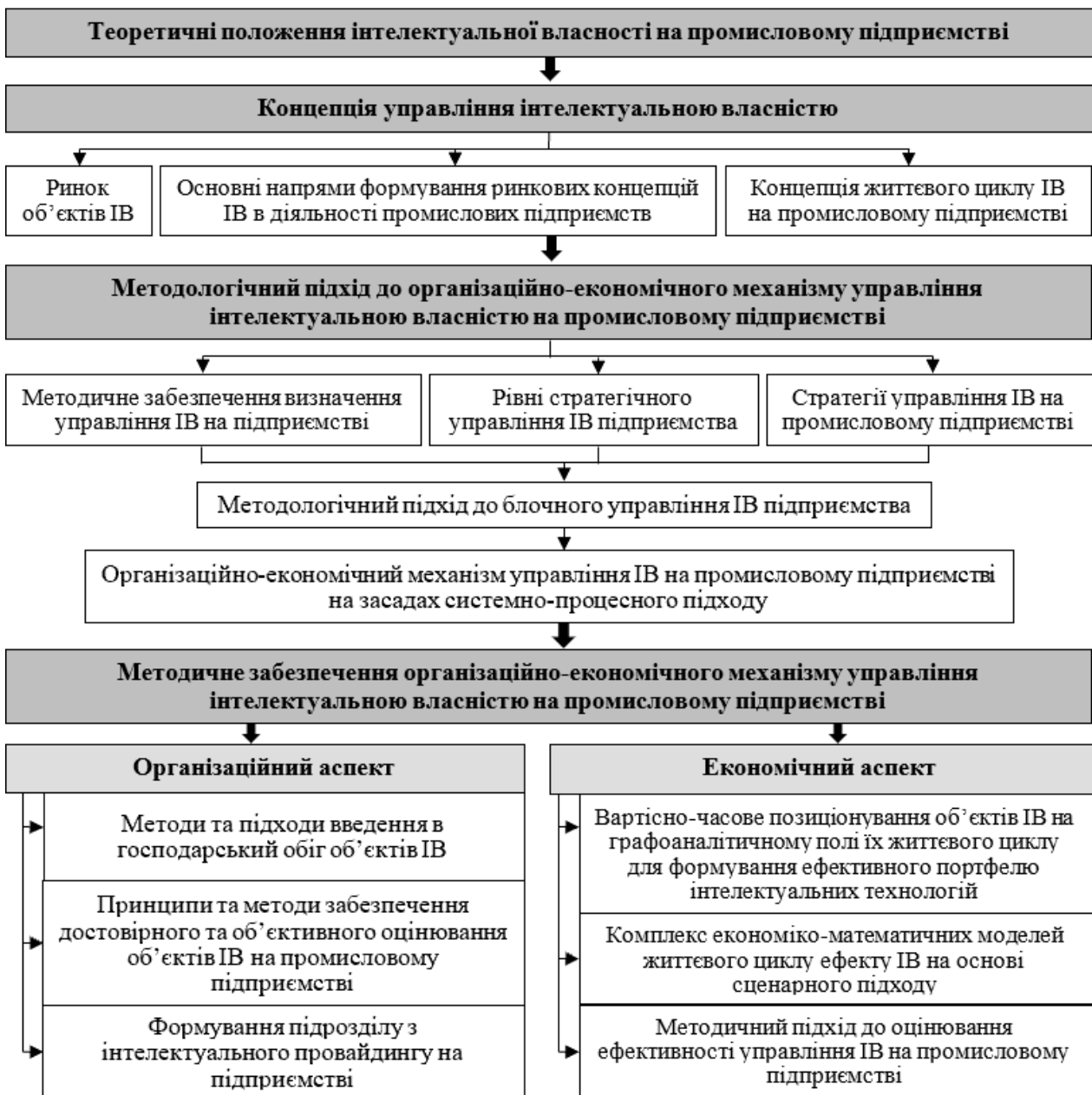

Рисунок 2 – Структурно-логічний взаємозв'язок теоретичного, методологічного та методичного забезпечення організаційно-економічного механізму управління ІВ на промисловому підприємстві

Виявлено тенденції суттєвого зменшення кадрового забезпечення української науково-технічної діяльності за категоріями персоналу (зокрема, кількість дослідників з 2010 року по теперішній час зменшилась майже в три рази) та активізацію найбільш професійної частини наукових кадрів (збільшення кількості докторів наук з 4500 до 7000 осіб за аналізований період). Результати аналізу показників фінансування інтелектуально-інноваційної діяльності показали зменшення наукоємності національного ВВП (з 0,75% у 2010 році до 0,34 % у 2022 році).

Оскільки найбільш важливим показником оцінки ринкової технологічної (інноваційної) активності підприємств є кількість зареєстрованих охоронних документів, досліджено динаміку українського ринку ІВ за найбільш важливими його об'єктами: винаходами, корисними моделями, промисловими зразками,

торгівельними марками, що відзначило загальне зниження результативної інтелектуальної діяльності та виявило суттєві проблеми щодо розробки, комерціалізації і використання об'єктів ІВ: зменшення професійного інтересу вітчизняних науковців та творчих колективів до винахідницької і раціоналізаторської діяльності; не в повній мірі використання результатів інтелектуально-інноваційної діяльності у практиці виробничо-комерційного функціонування українських промислових підприємств та організацій; неефективна система управління ІВ, які набувають особливого значення в сучасних умовах глобальної інтелектуалізації.

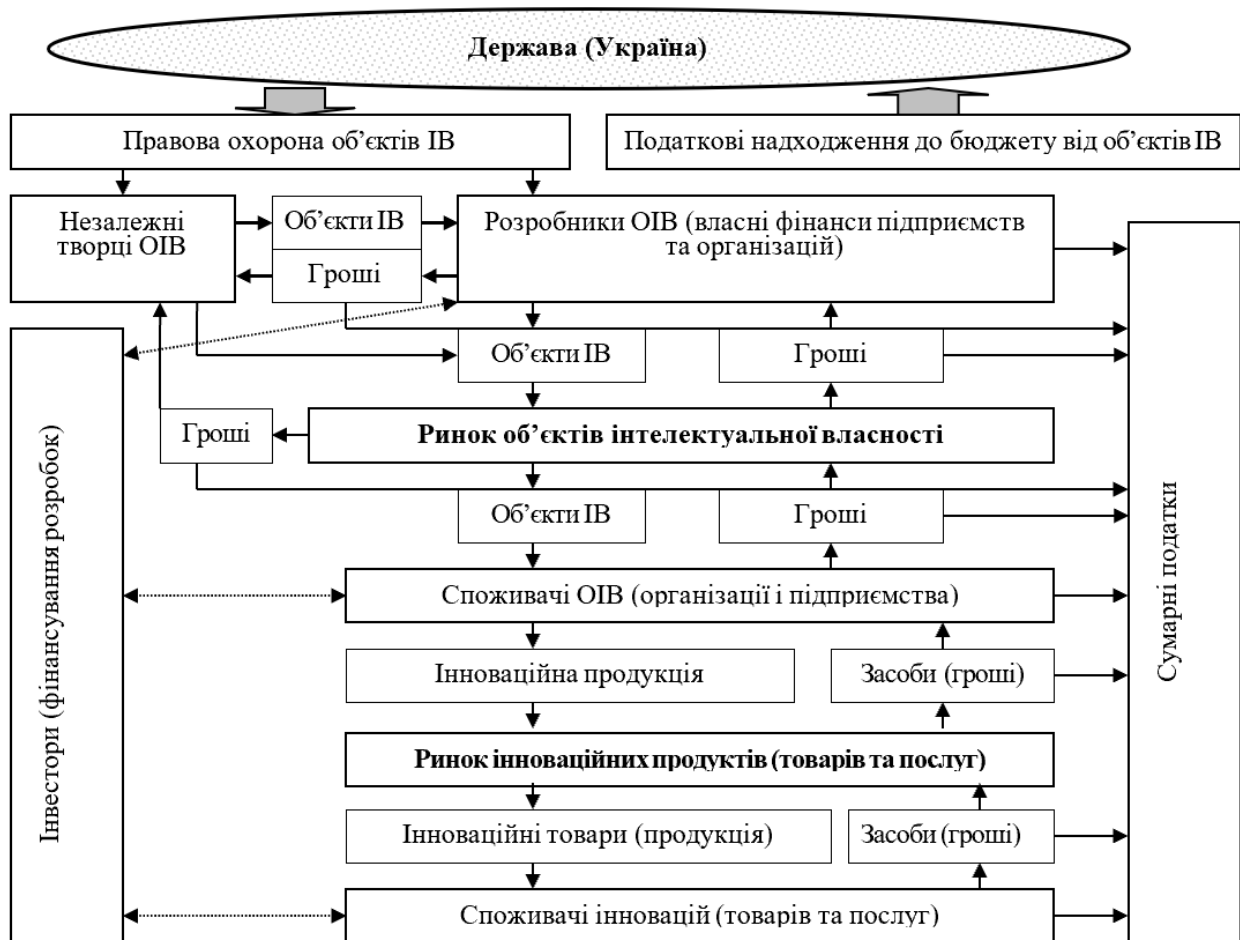

Рисунок 3 –Формування та розвиток ринку об'єктів ІВ

Зважаючи на це, ІВ нагально вимагає нових стратегічних, комплексно-інноваційних підходів до управління нею, отже, задачі стимулювання процесів створення, розвитку, використання та правової охорони ІВ стають провідними чинниками усього комплексу економіко-правових та політичних відносин, забезпечуючи необхідний рівень економічної безпеки як на національному рівні, так і в міжнародних відносинах.

На основі використання існуючих досягнень інноваційного процесу, інноваційного розвитку та ІВ, сформованих характеристик інтелектуально-інноваційної економіки, розроблено й теоретично обґрунтовано концептуальні положення ІВ в системі інноваційного розвитку країни та промислового підприємства, відмінності яких базуються на врахуванні особливостей галузі, розміру підприємства та дослідженні технологічних інновацій як інтерактивного

процесу, що складається з окремих етапів: починаючи з формулювання нової ідеї/концепції, проведення НДДКР, маркетингу і закінчуючи виходом нового або покращеного інноваційного продукту на ринок.

Отже, ринковий процес в сфері ІВ охоплює наукову розробку та практичну реалізацію ринкової концепції, ціноутворення, просування і збут ідей, інтелектуально-інноваційних товарів, технологій та послуг, покликаний здійснювати обмін, що відповідає комерційним та соціальним цілям як окремих осіб, так і підприємств й організацій, що обумовлює значну роль ІВ в життєдіяльності підприємства та використання стратегічного інструментарію при формуванні системи управління діяльністю промислового підприємства.

На основі дослідження ринкових концепцій ІВ, їх сутності, економічних характеристик, стадій та передумов ефективного використання, узагальнено основні напрями їх формування в діяльності промислових підприємств: венчурна концепція (ініціативного аутсорсингу, виключних ліцензій); власного використання (збереження конкурентних переваг); сумісного використання (одиничних та невиключних ліцензій); ЖЦ (послідовних змін) з врахуванням їх особливостей, а саме: можливі обмеження обсягу прав, що передаються; обмеження можливостей відокремлення ІВ від автора; дуже довгий термін окупності об'єктів ІВ; наявність територіальних обмежень прав на об'єкти ІВ; особливості передачі прав на використання об'єктів ІВ; наявність часових обмежень дії об'єктів ІВ; особливості цільових задач при створенні об'єктів ІВ; максимальна закритість ринку об'єктів ІВ; низькоеластичний характер об'єктів ринку ІВ; багатоцільовий ефект від використання об'єктів ІВ; наявність патентної монополії та секретності на ноу-хау; практична відсутність цінової конкуренції на ринку ІВ; відсутність конкуренції завдяки унікальності об'єктів ІВ; багато підприємств-споживачів не мають можливостей самостійно створювати об'єкти ІВ.

Виділено та обґрунтовано застосування концепції ЖЦ ІВ, що характеризується послідовним визначенням можливостей та ефективності використання часткових ринкових концепцій (в основі венчурної ринкової концепції ІВ (горизонтального трансферу) покладено повне відчуження підприємством-розробником прав на створений ним об'єкт ІВ; власне використання (вертикальний трансфер об'єкту ІВ) передбачає застосування двох базових методів комерціалізації ІВ: «виштовхування на ринок» (проголошує первинність об'єкту ІВ) та «втягування на ринок» (пріоритет віддає перевагам споживача); сумісне використання (концепція одиничних та невиключних ліцензій або вертикально-горизонтального трансферу об'єкта ІВ) передбачає паралельно з власним використанням надання патентовласником дозволу іншому підприємству використовувати права власності на даний об'єкт ІВ з певними обмеженнями, визначеними формою та змістом ліцензійної угоди), і в свою чергу, забезпечує підприємству раціональність відносин на ринку ІВ у довгостроковому періоді (рис. 4).

У третьому розділі «Методологічні засади управління ІВ на промисловому підприємстві» визначено сутність поняття «управління ІВ»; окреслено рівні стратегічного управління ІВ на промисловому підприємстві; досліджено сучасні стратегії управління ІВ з урахуванням впливу зовнішнього

середовища; розроблено методологічні підходи управління ІВ на промисловому підприємстві (зокрема, блочний та системно-процесний).

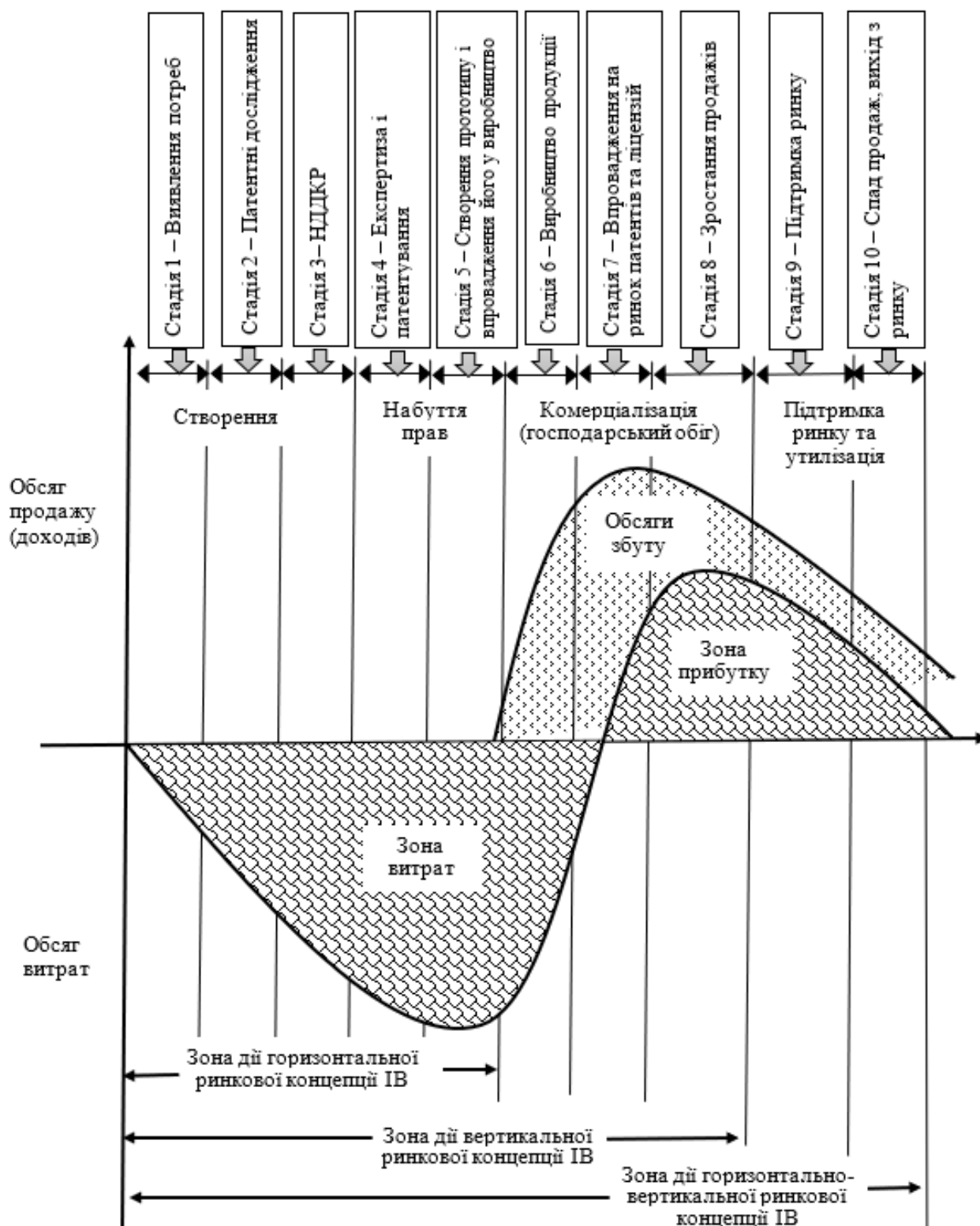

Рисунок 4 – Ринкова концепція ЖЦ ІВ промислових підприємств

Запропоновано визначення сутності поняття «управління ІВ», відмінністю якого є врахування комплексу управлінських дій промислового підприємства для забезпечення реалізації правової системи ІВ, захисту законних прав та інтересів суб'єктів права ІВ, а також індивідуальних прав власників ІВ для максимізації економічних та соціальних вигод від своїх інтелектуальних досягнень.

Оскільки управління ІВ відповідає системі захисту ІВ, має на меті надання можливості системного формування та розвитку унікальних взаємозв'язків, знань і умінь виробляти інноваційні продукти з їх оригінальними властивостями для повного задоволення ринкового попиту, в роботі визначено зміст процесів управління ІВ, що впливає на побудову та впровадження системи управління ІВ на промислових підприємствах (рис. 5), що характеризується стимулюванням інновацій, захистом досягнень інноваційно-інтелектуальної діяльності, сприянням науково-технічного прогресу, економічним розвитком та культурним процвітанню.

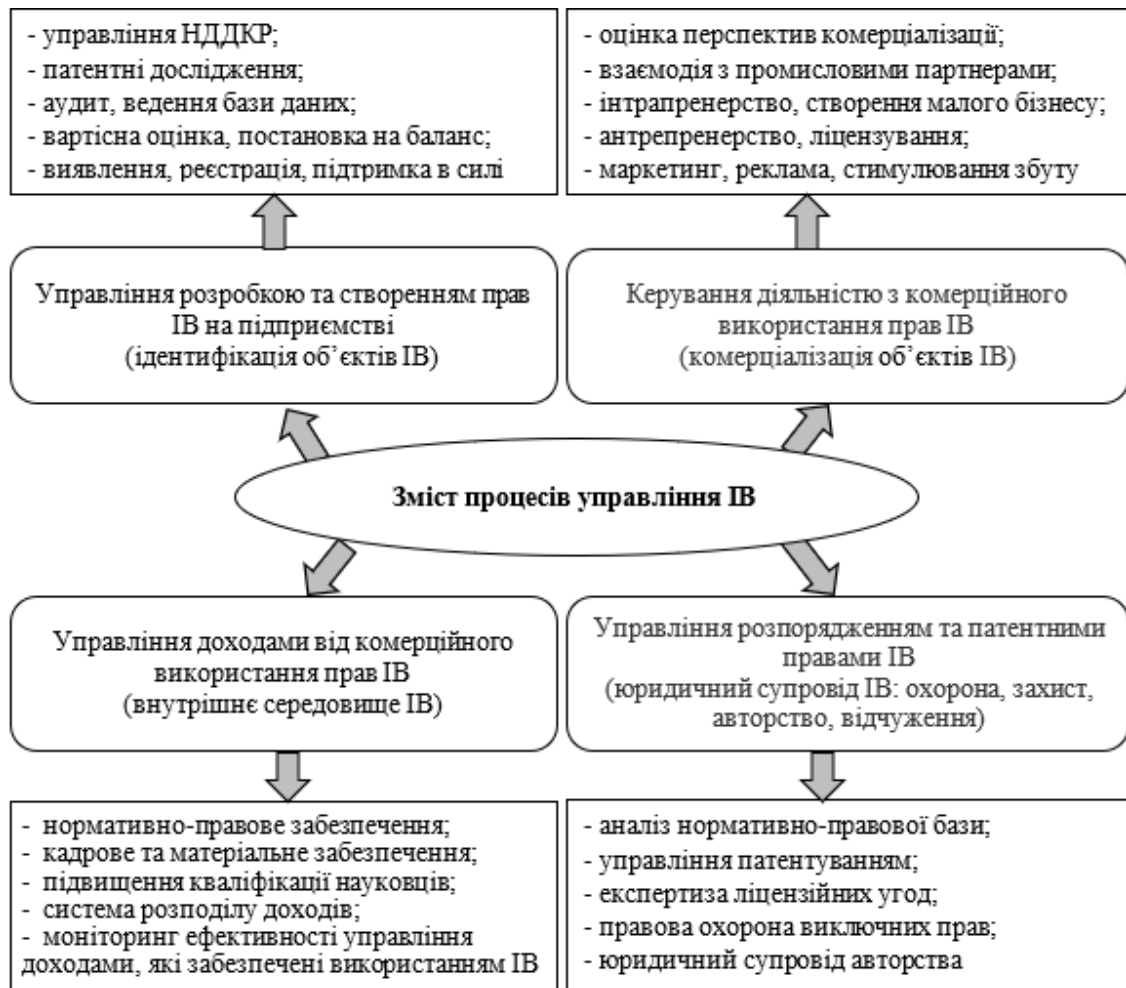

Рисунок 5 –Процеси управління ІВ на промисловому підприємстві

Система управління ІВ є основою стратегічного керівництва, що визначає характер і зміст стратегії ІВ, дозволяє комплексно спланувати, створити та застосувати ефективну систему захисту прав ІВ, запропоновано визначати чотири рівні стратегічного управління ІВ: міжнародний, національний, регіональний та суб'єкту господарювання, що дозволяє враховувати відповідні особливості та вимоги для досягнення поставлених цілей та ефективної реалізації стратегії розвитку бізнесу на відповідному ринку, яка, у поєднанні з раціональним управлінням інтелектуальними активами забезпечить підприємству технологічне лідерство, дозволить створювати та споживати об'єкти ІВ. До основних етапів управління ІВ варто віднести: оцінку комерційного потенціалу об'єктів ІВ, вартісну оцінку, правовий захист та

комерціалізацію, що підтверджує складність процесу управління ІВ на промисловому підприємстві, унеможлиблює розробку універсальної моделі та обумовлює вибір однієї із запропонованих стратегій реагування на зміни у зовнішньому оточенні інтелектуальної сфери підприємства: пасивної, реактивної, проактивної та інтерактивної (рис. 6).

Рисунок 6 – Стратегії реагування підприємства на зміни у зовнішньому середовищі інтелектуальної сфери діяльності

Ефективне управління інноваційною діяльністю наукоємних підприємств базується на використанні одного з методичних підходів: процесний, системно-інформаційний, функціональний, прибутковий (результативний), стратегічний та інноваційний, серед яких, на основі проведеного дослідження, визначення переваг та недоліків, запропоновано виділити системний та процесний, які надають підприємству особливу результативність при належному маркетинговому забезпеченні, а їх поєднання та комплексне застосування може забезпечити найвищий рівень успішності. У роботі розроблено блочний підхід до управління ІВ підприємства, який дозволяє визначити і використати логічну послідовність управлінських рішень для забезпечення належної ефективності управління ІВ на промисловому підприємстві (рис. 7), що запропоновано

використовувати як основну характеристику розробленого організаційно-економічного механізму управління об'єктами ІВ на засадах системно-процесного підходу (рис. 8), який відрізняється упорядкованістю та системністю основних елементів процесу управління результатами інтелектуально-інноваційної діяльності у рамках єдиної соціально-економічної системи підприємства, включає в себе врахування системних факторів зовнішнього середовища, системи процесів управління ІВ (суб'єкт управління, який системно відтворює функціональні підрозділи підприємства), процесних напрямків управління (об'єкт управління, який являє собою процеси створення, комерціалізації, використання та розвитку ІВ) та процесів управління ефективністю інтелектуальної діяльності підприємства (доцільність ІВ).

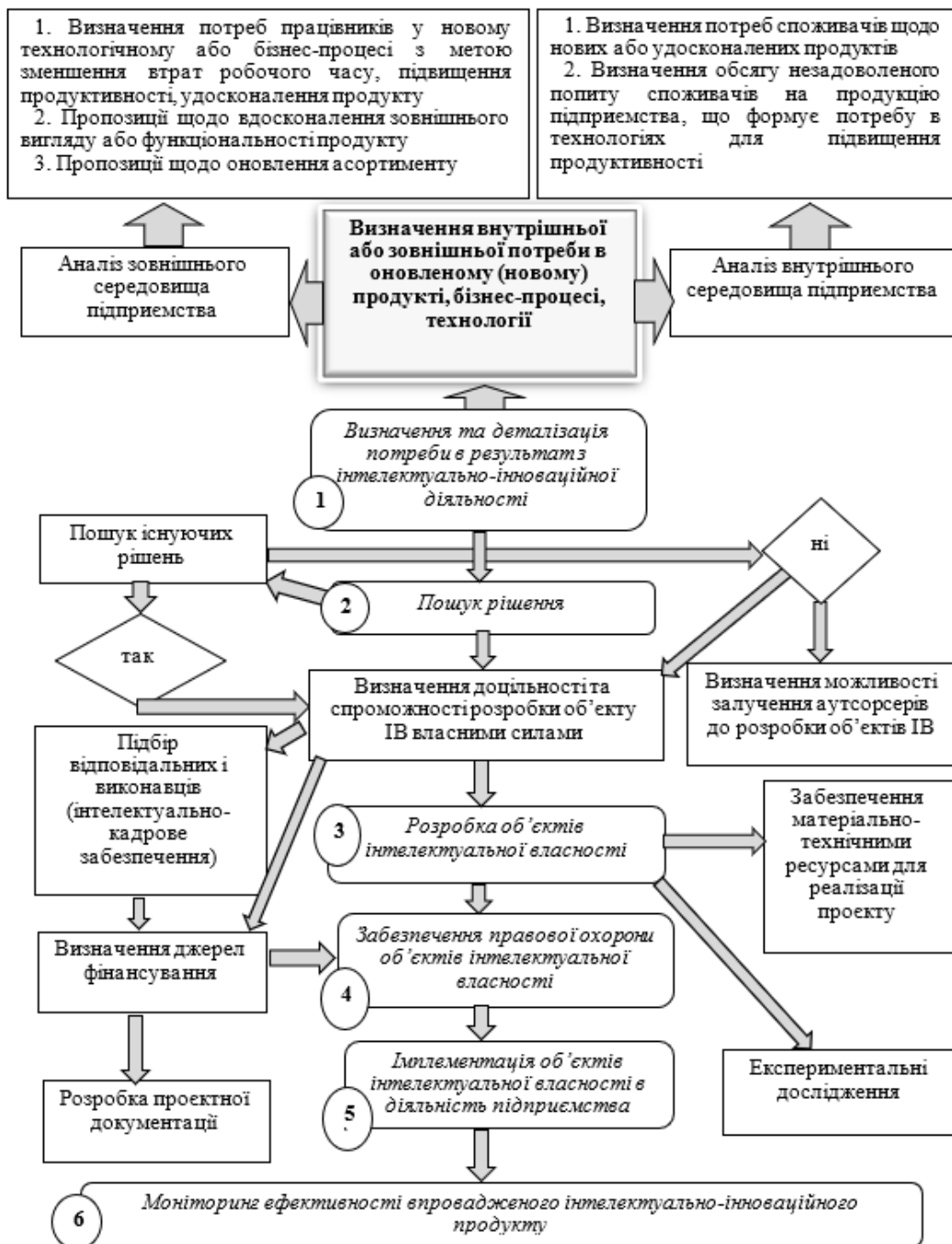

Рисунок 7 – Блочний підхід до управління ІВ підприємства

Враховання системних факторів зовнішнього середовища

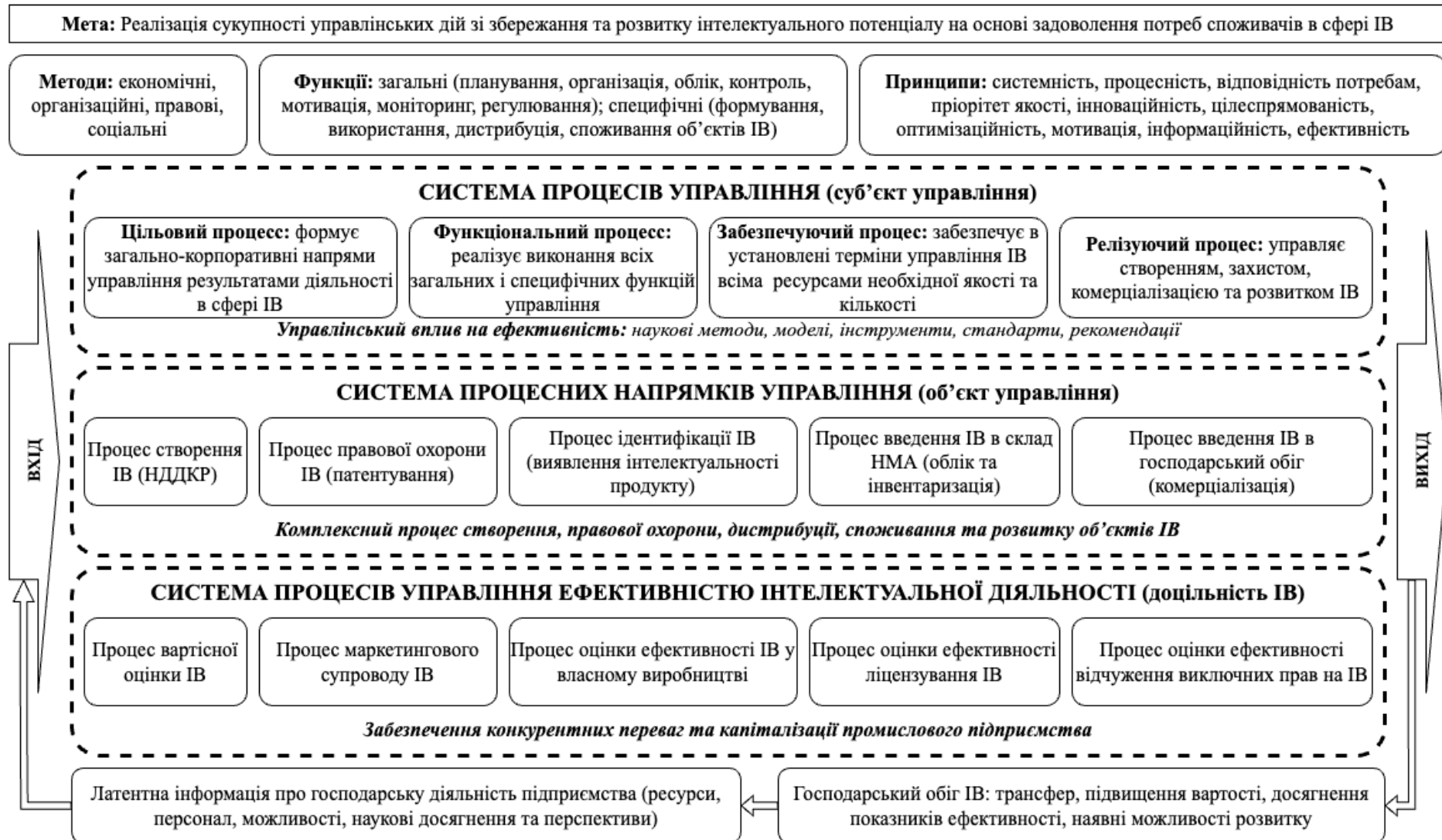

Рисунок 8 – Організаційно-економічний механізм управління ІВ на засадах системно-процесного підходу

У четвертому розділі «Організаційне забезпечення комерційного трансферу інтелектуальної власності та її вартісна оцінка на промислових підприємствах» охарактеризовано практику застосування методів та підходів введення в господарський обіг об'єктів ІВ; уточнено визначення поняття «вартість ІВ»; удосконалено класифікацію видів вартості інтелектуальних активів підприємства; обґрунтовано залежність вартісної оцінки від її мети та замовника; запропоновано організаційну структуру підрозділу з інтелектуального провайдингу для комерціалізації інтелектуальних технологій та координації інноваційних проєктів; розроблено методичні положення функціонування підрозділу.

Світова практика введення в господарський обіг об'єктів ІВ рекомендує два основні механізми їх доведення до потенційних споживачів: трансфер та комерціалізація, основною відмінністю якої є обов'язкове одержання певної матеріальної вигоди (прибутку), що характеризує мету діяльності промислового підприємства. На основі дослідження сутності комерційного трансферу інтелектуально-інноваційних технологій, його видів, форм, методів, стадій здійснення, охарактеризовано його основні форми та методи. Запропоновано визначати комерціалізацію технологій як процес, за допомогою якого результати інноваційної діяльності своєчасно трансформуються у продукти та послуги на ринку. Такий підхід передбачає економічно ефективну реалізацію технологій у промисловому масштабі та вимагає одночасного виконання низки факторів: технічну здійсненність у промисловому масштабі; попит на цю інновацію; персонал, здатний сприйняти інновації; фінансові ресурси. У роботі досліджено міжнародний досвід комерційного трансферу технологій, еволюцію розвитку моделей трансферу, аналіз існуючих організаційних форм комерційного трансферу технологій та визначено їх переваги і недоліки, що дозволяє створити базис для формування організаційної моделі комерціалізації об'єктів ІВ з урахуванням процесу управління ІВ.

Запропоновано уточнення поняття «вартість ІВ» як грошове вираження багатозарової системи вартісноутворюючих чинників, які включають в себе витратну, споживчу, комерційну, соціальну та оригінальну підсистеми, мають місце в даний період часу з урахуванням стадії ЖЦ об'єкту ІВ, на основі якого визначаємо вартісну оцінку об'єктів ІВ як процес визначення потенційної вартості обсягу прав на конкретні результати інтелектуальної діяльності, володіння якими забезпечує правовласнику певні вигоди прямого та непрямого економічного характеру.

Визначено спектр напрямків та сфер використання результатів вартісного оцінювання об'єктів права ІВ, що надає можливості більш широкого практичного використання отриманих результатів та розширює сфери застосування ІВ на промислових підприємствах і в організаціях, із дотриманням системи принципів ринкового оцінювання інтелектуальних технологій, які розділені на три характеристичні групи: принципи дотримання інтересів правовласників, споживачів та законів ринкової економіки, що сприяють точності та об'єктивності результатів проведеної оцінки (рис. 9).

Рисунок 9 – Принципи вартісного оцінювання об'єктів ІВ

У роботі уточнено класифікацію видів вартості інтелектуальних продуктів з урахуванням призначення об'єкту оцінки, що є підґрунтям для обґрунтування залежності вартісної оцінки від її мети та замовника й вибору відповідного методу та інструменту (табл. 1).

Таблиця 1 – Залежність між видом вартості, метою оцінки та замовником вартісного оцінювання об'єкту ІВ

Мета оцінки	Для чийх потреб здійснюється оцінювання					
	Патенто-власник	Фірма-споживач	Інвестор	Кредитор	Страховик	Держава
Відчуження або придбання	ринкова		не використовується			ринкова
Для оформлення застави	заставна		не використовується			заставна
Для потреб страхування	страхова		не використовується		страхова	
Збитки від порушення виключних прав	ринкова, страхова		не використовується		страхова	ринкова, страхова
Оцінка вартості підприємства	внутрішня вартість		інвестиційна	страхова	страхова	страхова
Оцінка майбутніх прибутків та доходів	вартість користування		інвестиційна			
Для розвитку підприємства	немає	інвестиційна			не використовується	
Як база для оподаткування	немає	оподаткована		не використовується		
Для внеску до статутного фонду	установча		не використовується			установча
При ліквідації (банкротстві) фірми	немає	ліквідаційна	немає	ліквідаційна		

На основі проведеного аналізу існуючої в Україні та за її межами офіційної нормативно-правової бази, виявлено й детально досліджено напрямки використання, переваги та недоліки базових підходів до вартісного оцінювання об'єктів ІВ: витратного, дохідного (прибуткового) та порівняльного (ринкового), серед яких виділено ринковий, що забезпечує найбільш справедливу ціну, з врахуванням стану технологічного ринку. Конфіденційність ринкової інформації про об'єкти ІВ, складність знаходження на ринку подібного інтелектуального продукту, нерозвиненість вітчизняного ринку ІВ вимагає проведення корегування вартості визначеного оцінювачем об'єкту-аналогу до найбільш достовірної ринкової вартості самого предмету оцінки, за умови їх відмінності за методичною сутністю, з використанням коригуючих коефіцієнтів $K_1 \dots K_7$.

Управління об'єктами ІВ та їх вартісна оцінка вимагають розробки відповідного організаційного забезпечення, тобто організаційних структур, які будуть здійснювати комерційний трансфер інтелектуальних технологій. У роботі розроблено типову організаційну структуру підрозділу інтелектуального провайдингу для промислових підприємств (на умовах інтрапренерства), особливість якого полягає у забезпеченні виконання всіх функцій ефективного управління процесами комерційного трансферу та координації креативно-інтелектуальних бізнес-процесів на основі поєднання інновінгу, консалтингу та венчурного бізнесу, для ефективного збуту власних інтелектуальних розробок і залучення у виробництво інтелектуальних розробок інших підприємств, необхідних для успішного ведення виробничо-комерційної діяльності (рис. 10).

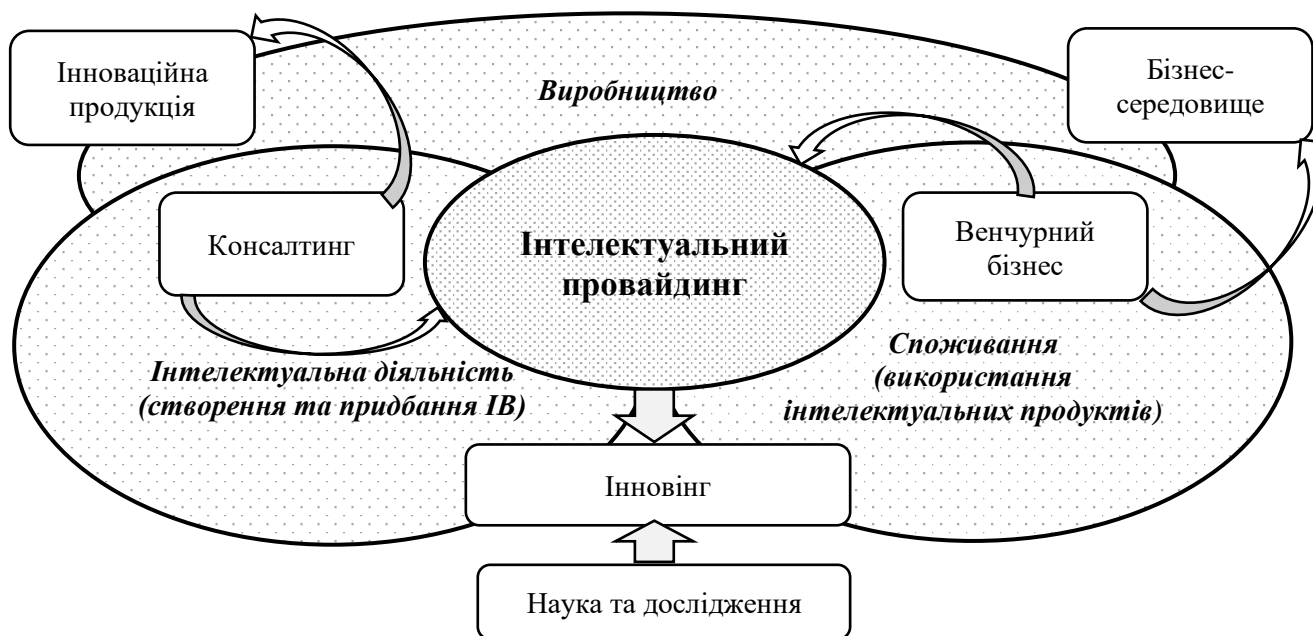

Рисунок 10 – Інтелектуальний провайдинг на підприємстві

Для підвищення ефективності процесів створення та комерційного використання ІВ запропоновано та сформовано складові інтегрованого інтелектуально-інноваційного продукту: інтелектуальну (об'єкт ІВ та інтелектуально-технологічний провайдинг) і матеріальну (наукомістка інноваційна продукція), які є взаємодоповнюючими та надають об'єкту ІВ

цілісної форми для практичного використання в умовах замовника: для ринку або власного споживання. На основі проведеного анкетування керівництва 69 українських підприємств, різних за обсягом виробництва, чисельністю співробітників та сфер економіки виявлено наявність запропонованого підрозділу у 6 підприємств (9 %), серед яких 45 % - великі і 17 % - середні; виявили суттєву зацікавленість і готовність до його створення – 17 (24 %); підтримали створення в майбутньому через недостатній обсяг інноваційних досліджень – 19 підприємств (28 %), серед яких 45 % - великі та 8 % - середні; відповіді 27 підприємств (39 %) дозволили виявити основні причини негативного ставлення до цієї структурної одиниці через нестачу коштів на створення та функціонування підрозділу і невеликий обсяг або практично повна відсутність робіт інноваційного спрямування (13 % - великі і 60 % - середні). Результати проведеного опитування доводять необхідність та готовність інноваційно-активних промислових підприємств України до впровадження у свою виробничо-комерційну діяльність запропонованих положень інтелектуального провайдингу. Розроблено методичні положення підрозділу з інтелектуального провайдингу, в якому розкрито його призначення, структуру, основні завдання і функції відділів, що входять до його складу, формування професійного складу, взаємодію з іншими структурними підрозділами підприємства та підзвітність.

У п'ятому розділі «Формування науково-методичного інструментарію системи управління інтелектуальною власністю на промисловому підприємстві» розроблено методичний підхід щодо формування ефективного портфелю об'єктів ІВ за допомогою вартісно-часового позиціонування на графоаналітичному полі їх ЖЦ; запропоновано індикатори оцінювання використання об'єктів ІВ на підприємстві; змодельовано ЖЦ інтелектуального продукту на основі сценарного підходу; розроблено методичний підхід до оцінювання локальної ефективності проекту зі створення об'єкту ІВ; визначено ефективність управління ІВ на промисловому підприємстві.

Виявлено залежність стадій ЖЦ об'єкту ІВ та його вартості, яка характеризується комерційною ефективністю його використання, корисністю, ступенем оригінальності та новизни, що вимагає використання концепції ЖЦ об'єкту права ІВ при визначенні його вартісних характеристик для підвищення точності та достовірності результату при вартісному оцінюванні інтелектуальних технологій. На основі уточненої класифікації видів вартості ІВ (ринкова, страхова, інвестиційна, заставна, податкова, ліквідаційна) запропоновано методичний підхід до оцінки інтелектуального продукту з урахуванням стадії його ЖЦ, що є також підґрунтям для вибору одного з підходів до проведення вартісної оцінки (рис. 11).

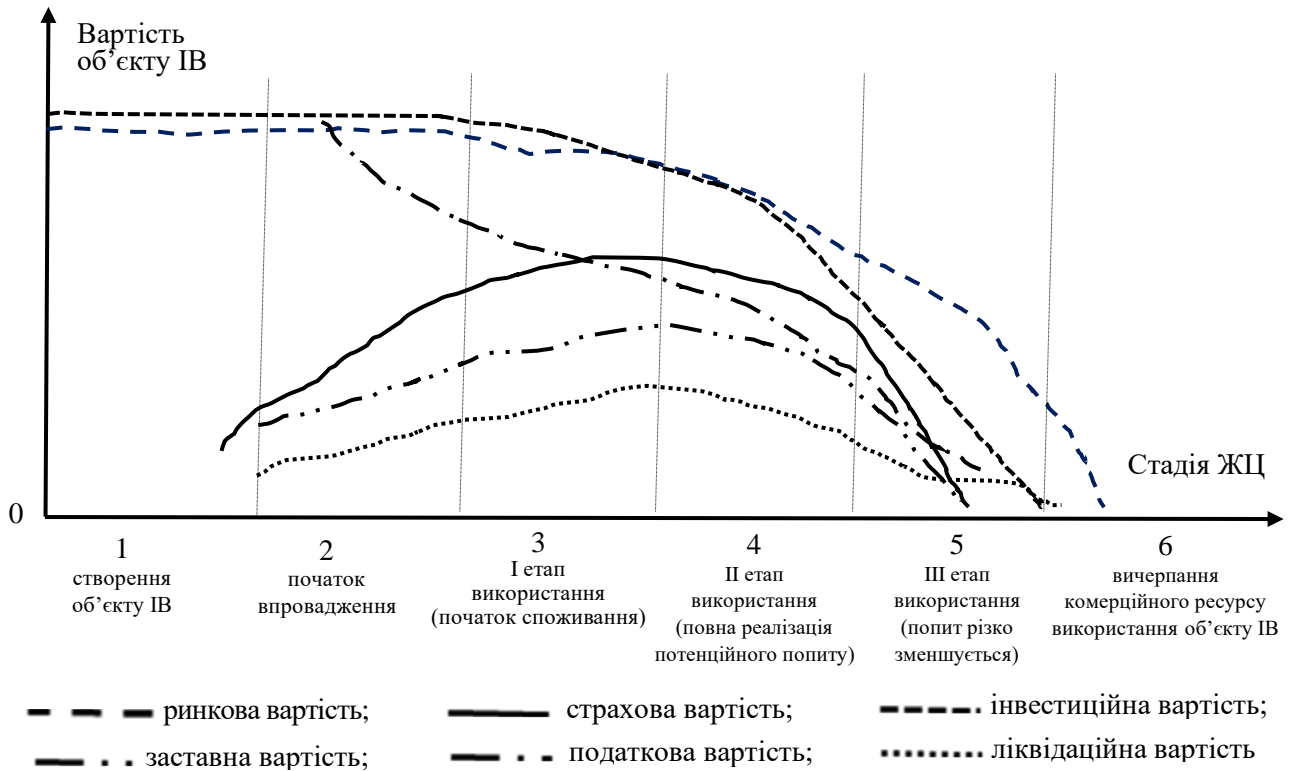

Рисунок 11 – Залежність видів вартості ІВ від стадії ЖЦ

Сформовано та обґрунтовано шкалу співвідношень між різними видами вартості об'єктів ІВ за стадіями їх ЖЦ для визначення перспектив можливого споживання ІВ при прийнятті ефективних та науково-обґрунтованих управлінських рішень для забезпечення управління ІВ (табл. 2).

Таблиця 2 – Оцінка співвідношень між різними видами вартості об'єктів ІВ за стадіями їх ЖЦ

№ з/п	Вид вартості об'єкту ІВ	Позначення	Стадія ЖЦ об'єкту ІВ					
			1	2	3	4	5	6
1	Ринкова	V_p	100	1,0...1,1	0,9...1,0	0,5...0,6	0,2...0,3	0,0...0,15
2	Інвестиційна	V_{inv}	1,0...1,05	1,0...1,1	0,9...1,0	0,4...0,5	0,1...0,2	0,00
3	Оподаткована	$V_{под}$	0,0	0,0	0,9...1,0	0,5...0,8	0,1...0,3	0,00
4	Ліквідаційна	$V_{лік}$	0,00	0,15...0,20	0,20...0,25	0,15...0,20	0,05...0,1	0,00
5	Споживча	$V_{сп}$	0,9...1,0	0,9...1,0	0,8...1,0	0,5...0,7	0,1...0,2	0,00
6	Патентовласника	$V_{вл}$	1,0	0,9...1,05	0,9...1,1	0,5...0,8	0,2...0,4	0,1...0,2
7	Придбання	$V_{пр}$	0,9...1,0	0,9...1,1	0,8...1,0	0,4...0,5	0,1...0,3	0,00
8	Користування	$V_{кор}$	0,9...1,0	0,9...1,0	0,8...1,0	0,5...0,7	0,1...0,2	0,1...0,2
9	Страхова	$V_{стр}$	0,00	0,3...0,5	0,8...0,9	0,5...0,8	0,05...0,15	0,00
10	Заставна	V_z	0,00	0,2...0,4	0,5...0,7	0,4...0,6	0,15...0,3	0,00
11	Установча	$V_{уст}$	0,2...0,4	0,8...1,0	0,7...0,9	0,4...0,6	0,05...0,1	0,00
12	Внутрішня	$V_{вн}$	0,00	0,8...0,9	0,9...1,0	0,4...0,7	0,2...0,3	0,05...0,1

Розроблено методичний підхід щодо формування ефективного портфелю об'єктів ІВ за допомогою вартісно-часового позиціонування на графоаналітичному полі ЖЦ, який апробовано на промислових підприємствах машинобудування (табл. 3), проведено позиціонування патентів на об'єкти ІВ (рис. 12) та запропоновано найбільш доцільні до впровадження стратегії управління ІВ.

Таблиця 3 – Економіко-правові характеристики об'єктів ІВ машинобудівних підприємств

Підприємство	Патент	Об'єкт ІВ	Залишковий термін дії права	Стадія життєвого циклу
ПАТ «НКМЗ»	UA135959	Корисна модель	6 років	Перший етап використання (початок споживання)
ПАТ «НКМЗ»	UA135925	Корисна модель	6 років	Перший етап використання (початок споживання)
ПАТ «НКМЗ»	UA144576	Корисна модель	7 років	Перший етап використання (початок споживання)
ПАТ «НКМЗ»	UA123342	Корисна модель	5 років	Перший етап використання (початок споживання)
ПАТ «КВБЗ»	UA148983	Корисна модель	8 років	Початок впровадження
ПАТ «КВБЗ»	UA89966	Винахід	7 років	Другий етап використання (найбільша ефективність)
ПрАТ «ХТЗ»	UA101851	Винахід	10 років	Другий етап використання (найбільша ефективність)
ПрАТ «ХТЗ»	UA98057	Винахід	9 років	Другий етап використання (найбільша ефективність)
АТ «Укренергомаш»	UA85101	Винахід	5 років	Третій етап використання (попит різко зменшується)
АТ «Укренергомаш»	UA80108	Винахід	4 роки	Третій етап використання (попит різко зменшується)
АТ «Укренергомаш»	UA82240	Винахід	5 років	Третій етап використання (попит різко зменшується)
АТ «Укренергомаш»	UA87338	Винахід	6 років	Третій етап використання (попит різко зменшується)
ДП «Електроважмаш»	UA94806	Винахід	8 років	Другий етап використання (найбільша ефективність)
ДП «Електроважмаш»	UA115656	Винахід	14 років	Початок впровадження
ДП «Електроважмаш»	UA120526	Винахід	16 років	Початок впровадження
ПрАТ «Кременчуцький колісний завод»	UA13713	Корисна модель	Вичерпано	Вичерпання комерційного ресурсу використання
ПрАТ «Кременчуцький колісний завод»	UA22019	Корисна модель	Вичерпано	Вичерпання комерційного ресурсу використання
ТОВ СКБ «Укрелектромаш»	UA70215	Корисна модель	Вичерпано	Вичерпання комерційного ресурсу використання
ТОВ СКБ «Укрелектромаш»	UA104703	Корисна модель	3 роки	Перший етап використання (початок споживання)
АТ «Турбоатом»	UA134163	Корисна модель	6 років	Другий етап використання (найбільша ефективність)
АТ «Турбоатом»	UA82240	Винахід	5 років	Перший етап використання (початок споживання)

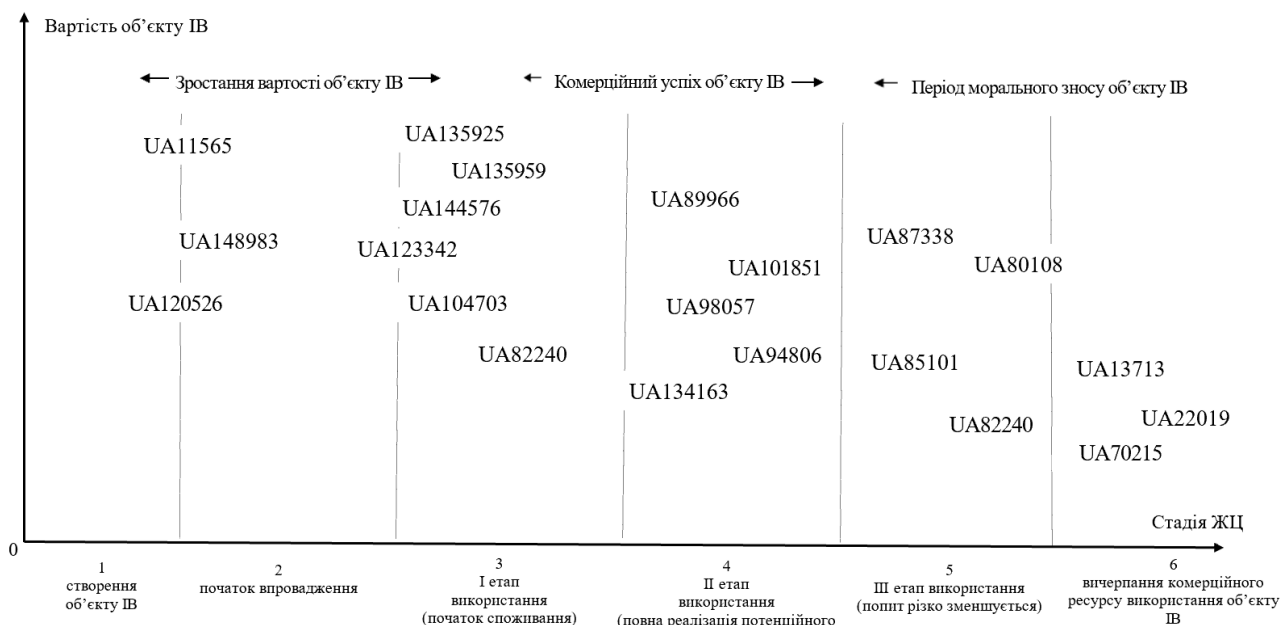

Рисунок 12 – Вартісно-часове позионування об'єктів права ІВ на графоаналітичному полі їх ЖЦ

Багатоаспектність інтелектуально-інноваційної діяльності промислових підприємств, різноманітність методів отримання прибутку від інтелектуальних

технологій (самостійне використання, виробництво еластичної продукції, краудфандинг, повна або часткова передача виключних прав іншому підприємству) обумовлюють формування 17 різних ефектів від введення в господарський обіг ІВ, з урахуванням її ЖЦ, серед яких для економічного оцінювання створення, комерціалізації та споживання інтелектуальної технології за різними напрямками її використання, було виділено основні: економічний, науково-технічний, ринковий, соціальний, екологічний та сформовано їх індикатори (табл. 4).

Таблиця 4 – Ефектоутворюючі показники використання ІВ за напрямками їх формування та визначення

Ефектоутворюючі показники інтелектуальних продуктів, які характеризують ...				
Економічний ефект	Науково-технічний ефект	Ринковий ефект	Соціальний ефект	Екологічний ефект
Зменшення витрат на виробництво продукції	Кількість поданих та зареєстрованих патентів	Збільшення обсягу реалізації продукції	Збільшення доходу (зарплати) працівників	Зменшення шкідливих відходів виробництва
Покращення показників споживчої якості інноваційної продукції	Зростання інтелектуальної складової у витратах живої праці	Забезпечення необхідної конкурентоспроможності продукції споживача	Більш повне задоволення фізіологічних потреб працівників	Зменшення виробничих викидів в атмосферу
Збільшення прибутку від продажу об'єкту ІВ	Підвищення рівня механізації та автоматизації виробництва	Зменшення термінів продажу продукції споживача ІВ	Забезпечення високого рівня безпеки працівників	Зменшення рівня виробничих вібрацій
Ефективніше використання технологічного обладнання в бізнесі споживача	Збільшення частки новітніх технологічних процесів у виробничій діяльності	Збільшення рівня конкурентоспроможності інтелектуального продукту	Зростання фаховості та кваліфікації працівників споживача ІВ	Зменшення рівня небезпечних викидів в водні ресурси
Більш ефективне використання потужностей бізнесу	Збільшення організаційно-управлінського рівня виробничої діяльності	Підвищення рівня вартості гудвілу розробника технологій	Покращення наявних умов праці і відпочинку співробітників	Зменшення рівня небезпечних викидів в ґрунт
Рівень прибутків від продажу ліцензій	Збільшення кількості наукових та методичних публікацій	Збільшення рівня ринкової довіри споживачів	Створення нових (додаткових) робочих місць	Кращі можливості утилізації продукції
Прибуток від ринкового збуту основної продукції	Кількість підготовлених та захищених дисертацій	Розширення сегментів ринку реалізації продукції	Усунення факторів плинності кадрів	Підвищення рівня ергономічності та естетичності продукції споживача ІВ
Зменшення терміну окупності інвестицій	Високий рівень індексу цитування наукових робіт	Зростання ефективності маркетингових витрат	Зростання показника відданості фірмі	Зменшення кількості та рівня штрафів за порушення законодавства в сфері екології та захисту довкілля
Більш ефективне використання обігових коштів у споживача (коефіцієнт обіговості)	Збільшення частки нових інформаційних технологій (розвиток діджиталізації)	Зменшення термінів освоєння нових сегментів технологічних ринків збуту інтелектуальної продукції, яку виробляють з використанням ІВ	Збільшення тривалості роботи та життя співробітників та членів їх сімей	
Зростання продуктивності праці	Створення та ефективна діяльність наукових шкіл		Збільшення витрат на пенсіонерів та ветеранів	

Досліджено та запропоновано для комплексного оцінювання інтелектуально-інноваційної діяльності враховувати статичні, динамічні і рейтингові моделі й індикатори для оцінювання ефективності створення та споживання об'єктів ІВ, з урахуванням стадій ЖЦ.

Ефект ЖЦ об'єкту ІВ – $E_{жцІВ}$ запропоновано оцінювати з урахуванням періоду формування ЖЦ, структури витрат, прибутку та інших матеріальних вигід розробника (1):

$$E_{жцІВ} = f(T, B, П), \quad (1)$$

де T – часова характеристика ЖЦ;

B – витрати, пов'язані з створенням та споживанням об'єкту ІВ;

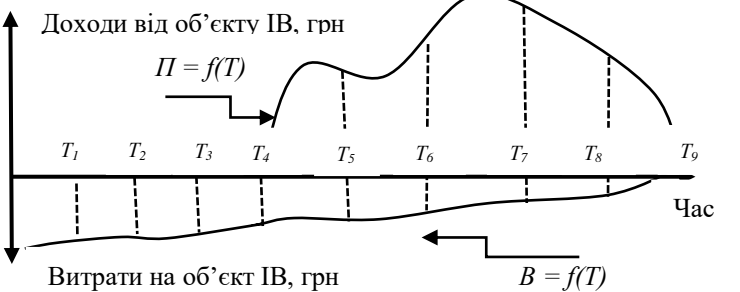
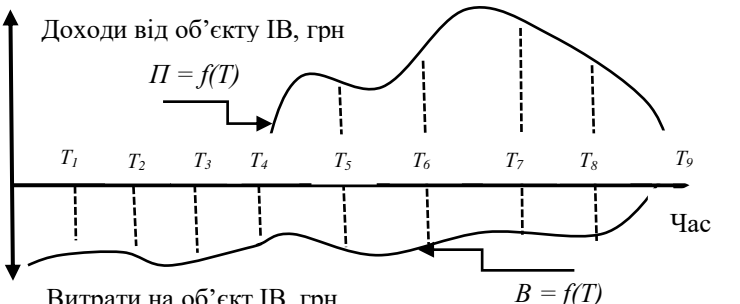
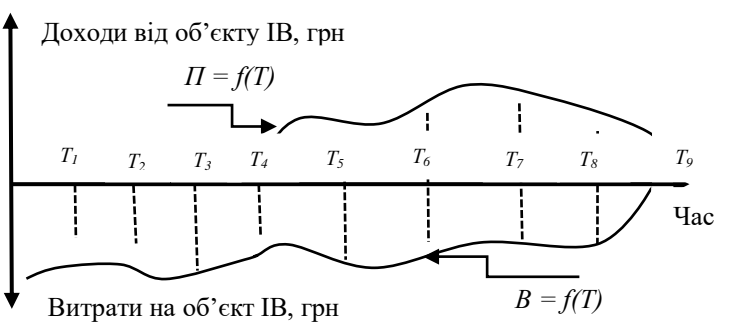
$П$ – прибутки та інші матеріальні вигоди розробника.

Запропоновано визначати інтегральний ефект ЖЦ ІВ $E_{жцІВ}$ з урахуванням всіх видів витрат підприємства B_{Σ} на кожній стадії ЖЦ ефекту ІВ та всіх видів доходів (прибутку, паушального платежу, роялті, компенсаційних виплат, дотацій тощо) – $П_{\Sigma}$ (2).

$$E_{жцІВ} = П_{\Sigma} - B_{\Sigma} = \sum_{T=4}^{T=9} \int_{T-1}^T П(T) dT - \sum_{T=1}^{T=9} \int_{T-1}^T B(T) dT, \quad (2)$$

Моделювання ЖЦ інтелектуального продукту на основі сценарного підходу представлено у табл. 5.

Таблиця 5 – Моделювання ЖЦ ІВ на основі сценарного підходу

Значення $E_{жцІВ}$	Вид графічного відтворення економічного циклу ефективності	Економічна інтерпретація
Якщо значення $E_{жцІВ} > 0$, тобто $\Pi_{\Sigma} > B_{\Sigma}$		Інтелектуальний продукт є прибутковим
Якщо значення $E_{жцІВ} = 0$, тобто $\Pi_{\Sigma} = B_{\Sigma}$		Інтелектуальний продукт є безбитковим
Якщо значення $E_{жцІВ} < 0$, тобто $\Pi_{\Sigma} < B_{\Sigma}$		Інтелектуальний продукт є збитковим

Розроблено методичний підхід до оцінювання ефективності об'єктів ІВ E_{OIB} в залежності від сфери їх використання (у власному виробництві $E_{вв}$ та ліцензування виключних прав на об'єкти ІВ $E_{лиц}$) з врахуванням $E_{блок}$ – ефекту від блокування ринкової частки конкурентів з використанням об'єктів ІВ, виключні права на які належать даному підприємству (3):

$$\begin{aligned}
 E_{OIB} &= E_{вв} + E_{лиц} + E_{блок} = \\
 &= \sum_{t=1}^T \left[\sum_{i=1}^m \beta_i (N_{it} \cdot \Pi_{it} - B_{it}) + \sum_{k=1}^n (R_{kt} - B_{kt} - B_{lt}) + \sum_{d=1}^s \alpha_d (N_{dt} \cdot \Pi_{dt} - B_{dt}) \right] \cdot (1 + \gamma)^{-t} \quad (3)
 \end{aligned}$$

де T – кількість періодів часу, за які доцільно визначати окремі види витрат та доходів;

N_{it} – обсяг виробництва і реалізації інноваційної продукції з використанням i -го виду ІВ;

Π_{it} – ціна одиниці інноваційної продукції з використанням i -го виду ІВ;

B_{it} та B_{kt} – витрати підприємства на створення i -го та k -го видів ІВ в періоді

часу t ($i = \overline{1, m}; k = \overline{1, n};$);

β_i – частка сукупного прибутку від реалізації інноваційної продукції, яка отримана підприємством завдяки використанню i -го виду ІВ;

R_{kt} – сума виплат ліцензіатом ліцензіару за право використання k -го виду ІВ в період часу t ;

B_{lt} – витрати підприємства на забезпечення дії ліцензій в період часу t ;

γ – норма приведення різночасових витрат;

N_{dt} – обсяг виробництва і реалізації інноваційної продукції, забезпечений блокуванням частки ринку конкурентів d -м видом ІВ ($d = \overline{1, s}$);

U_{dt} – ціна одиниці заблокованої інноваційної продукції з використанням d -го виду ІВ;

α_d – частка сукупного прибутку від реалізації інноваційної продукції, яка отримана підприємством завдяки блокуванню d -м видом ІВ частки ринку конкурентів;

B_{dt} – витрати підприємства на забезпечення знаходження d -го виду ІВ в складі НМА підприємства в період часу t .

Запропоновано метод оцінки локальної ефективності об'єктів ІВ та розроблено методичний підхід до нього, який дозволяє оперативно проводити відповідні розрахунки та дозволяє обґрунтувати рішення підприємства щодо придбання об'єкту ІВ чи створення його самостійно (рис. 13).

Рисунок 13 – Оцінювання локальної ефективності інтелектуально-інноваційного проєкту

Проведено апробацію розроблених пропозицій на прикладі інтелектуально-інноваційної діяльності промислових підприємств України (табл. 6), наведено результати розрахунку та прогнозування ефективності ІВ на прикладі ПрАТ «НКМЗ» за 2020-2025 роки (табл. 7).

Таблиця 6 – Оцінювання економічної ефективності використання об'єктів ІВ на промислових підприємствах, грн/рік

Назва <i>i</i> -го об'єкту ІВ	Дохід*	Витрати*	α_i^{**}	β_i^{**}	$B_{аморт}^*$	$B_{нат}^*$	R_{kt}^*	$E_{ев}^{***}$	$E_{лиц}^{***}$	$E_{блок}^{***}$
Об'єкти права інтелектуальної власності публічного акціонерного товариства «Новокраматорський машинобудівний завод»										
Барабан намотувача	17620	10840	0,13	0,24	1665	1432	-	16272	-	8814
Листоправильна машина	524325	418743	0,04	0,11	1876	2387	-	11614	-	4223
Роликовий кантувач сортового прокату	129768	120954	0,10	0,32	1567	1563	-		-	881
Інструментальна сталь для валків прокатних	739876	626789	0,15	0,26	2658	2898	-		-	2820
Об'єкти права інтелектуальної власності публічного акціонерного товариства «Крюківський вагонобудівний завод»										
Вагон критий	1278978	1078636	0,18	0,28	2367	1045	-	56096	-	36061
Вагон для перевезення бензину та інших рідин	267987	223459	0,21	0,33	1987	2345	13456	14694	9124	9351
Об'єкти права інтелектуальної власності акціонерного товариства «Українські енергетичні машини»										
Вертикальна гідравлічна машина	1322568	1267567	0,17	0,22	2745	1328	14654	12100	10581	9350
Робоче колесо радіально-осьової гідромашини	287564	179876	0,14	0,18	987	1769	-	19384	-	15076
Високонапірне робоче колесо гідравлічної машини	653234	565345	0,21	0,28	1045	1346	-	24608	-	18457
Підшипник гідравлічних машини на рідкому масляному мастилi	87698	76782	0,09	0,12	897	988	8456	1310	6571	982
Об'єкти права інтелектуальної власності державного підприємства «Завод «Електроважмаш»										
Корпус статора електричної машини	734987	658765	0,13	0,22	2198	1765	4376	16769		9909
Ротор турбогенератора з концентричною обмоткою	345678	301876	0,08	0,18	1879	1564	-	7884		3504
Пристрій для контролю якості паяного з'єднання обмоток	123987	95546	0,12	0,43	567	989	-	12230		3412
Об'єкти права інтелектуальної власності акціонерного товариства «Турбоатом»										
Блочно-модульний конденсатор	434567	329876	0,09	0,19	1045	2075	-	19891		9422
Високонапірне робоче колесо радіально-осьової гідромашини	678987	508765	0,10	0,24	1877	1987	3456	40853		17022

Примітка: * дані офіційних сайтів та економічних служб підприємств; ** експертні оцінки провідних фахівців підприємств; *** результати розрахунків

Таблиця 7 – Результати розрахунку та прогнозування ефективності управління ІВ для ПрАТ «Новокраматорський машинобудівний завод» за 2020-2025 рр.

Показники	2020	2021	2022	2023	2024	2025	min	max	max-min	2020	2021	2022	2023	2024	2025
<i>Комерційна ефективність</i>															
Темп приросту чистого прибутку	169.42	-51.67	-14.09	61.32	5.17	114.35	-51.67	169.42	221.09	1.00	0.00	0.17	0.51	0.26	0.75
Рентабельність активів	0.18	0.08	0.07	0.10	0.10	0.20	0.07	0.20	0.13	0.86	0.11	0.00	0.28	0.27	1.00
Узагальнюючий показник за складовою «Комерційна ефективність»										0.93	0.06	0.08	0.39	0.26	0.88
<i>Інноваційна ефективність</i>															
Темп приросту витрат на НД та ДКР	5.20	3.30	2.50	5.80	4.30	5.53	2.50	5.80	3.30	0.82	0.24	0.00	1.00	0.55	0.92
Темп приросту кількості інноваційних проєктів, що реалізуються підприємством	2.50	2.80	3.80	7.90	4.78	7.24	2.50	7.90	5.40	0.00	0.06	0.24	1.00	0.42	0.88
Питома вага інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої продукції підприємства	7.80	5.20	4.32	3.45	5.95	6.70	3.45	7.80	4.35	1.00	0.40	0.20	0.00	0.57	0.75
Індекс наукоємності	0.045	0.052	0.067	0.038	0.044	0.072	0.04	0.07	0.03	0.21	0.41	0.85	0.00	0.18	1.00
Питома вага нематеріальних активів у загальній вартості активів підприємства	0.023	0.018	0.014	0.056	0.047	0.054	0.01	0.06	0.04	0.21	0.08	0.00	1.00	0.78	0.95
Узагальнюючий показник за складовою «Інноваційна ефективність»										0.45	0.24	0.26	0.60	0.50	0.90
<i>Техніко-технологічна ефективність</i>															
Питома вага нових технологічних процесів у загальній кількості технологічних процесів підприємства	5.60	6.40	7.20	5.80	6.70	8.90	5.60	8.90	3.30	0.00	0.24	0.48	0.06	0.33	1.00
Коефіцієнт оновлення основних засобів підприємства	0.055	0.048	0.037	0.054	0.046	0.078	0.04	0.08	0.04	0.44	0.27	0.00	0.41	0.22	1.00
Узагальнюючий показник за складовою «Техніко-технологічна ефективність»										0.22	0.26	0.24	0.24	0.28	1.00
<i>Ринкова ефективність</i>															
Приріст обсягу реалізації продукції підприємства	15.16	3.84	42.77	28.95	17.40	-2.69	-2.69	42.77	45.46	0.39	0.14	1.00	0.70	0.44	0.00
Відсоткова зміна частки ринку	1.60	0.97	1.25	2.50	3.05	3.35	0.97	3.35	2.38	0.26	0.00	0.12	0.64	0.87	1.00
Узагальнюючий показник за складовою «Техніко-технологічна ефективність»										0.33	0.07	0.56	0.67	0.66	0.50
Інтегральний показник «Ефективність управління інтелектуальною власністю»										0.481	0.155	0.286	0.475	0.424	0.818

Таким чином, розроблене теоретичне забезпечення управління об'єктами ІВ на промисловому підприємстві, методологічний підхід та комплекс методичного забезпечення є логічно взаємопов'язаними, теоретичного обґрунтованими і практично значущими, враховують сучасні особливості підприємств як складних соціально-економічних систем.

У додатках наведено результати інтелектуально-інноваційної роботи провідних промислових підприємств України, положення про структурний підрозділ підприємства з інтелектуального провайдингу, зміст анкети опитування підприємств, акти впровадження результатів дослідження у діяльність науково-дослідного інституту інтелектуальної власності НАПрН України (м. Київ, довідка № 22 від 24.01.2024 р.), Запорізької торгово-промислової палати (м. Запоріжжя, довідка № 1.6/224 від 08.03.2024 р.), ПрАТ «Кременчуцький завод технічного вуглецю» (м. Кременчук, довідка № 01-15/1222 від 07.12.2022 р.), ПрАТ «Кредмаш» (м. Кременчук, довідка № 57/Д від 11.10.2023 р.), ПАТ «Транснаціональна фінансово-промислова нафтова компанія «Укртатнафта», (м. Кременчук, довідка № 47-С/03 від 31.03.2023 р.), у навчальний процес: Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (м. Харків, довідка від 10.10.2023 р.), Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського (м. Кременчук, довідка № 61-10/872 від 26.09.2023 р.), Мішкольського університету (м. Мішкольц, Угорщина, довідка від 12.10.2023 р.) та список опублікованих праць за темою дисертації.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі вирішено важливу наукову проблему забезпечення суб'єктів господарювання комплексом теоретичних, методологічних і

методичних положень організаційно-економічного механізму управління об'єктами ІВ на промисловому підприємстві. Основні висновки і результати, які отримано у процесі дослідження, полягають в наступному:

1. Удосконалено економічну категорію «ІВ», яка на відміну від існуючих передбачає поєднання економічного, правового та управлінського аспектів, що використовуються для створення, розподілу та обміну інтелектуально-інноваційних розробок та дають можливість отримати економічний ефект за їх використання у різних сферах діяльності підприємства, що є актуальним відповідно до сучасних тенденцій.

2. Удосконалено методичний підхід до визначення факторів впливу на розвиток ринків об'єктів ІВ (світового та українського), що передбачає врахування чинників зовнішнього середовища (масштаби національного ринку ІВ; недостатній рівень інвестиційної підтримки; низький рівень попиту на ІВ; високий рівень контрафакції та піратства; правова недосконалість інтелектуального бізнесу; слабкий рівень стимулювання інноваційних розробок; невисока якість вітчизняних патентів; проблеми часу на оформлення та використання патенту; низька ефективність функціонування ринку ІВ; корупційний тиск на розробки та використання ІВ; рівень ринкової прозорості власності на активи ІВ; низький рівень ліквідності активів ІВ; неточності вартісної оцінки об'єктів ІВ; неякісний сервіс у сфері інтелектуального бізнесу; низький рівень обізнаності потенційних споживачів про потенціал об'єктів ІВ) та перспектив функціонування ринків наукоємних товарів. Запропонований методичний підхід дозволяє обґрунтувати напрями подолання негативних чинників, що забезпечить формування сприятливого середовища для розвитку і впровадження результатів інноваційно-інтелектуальної діяльності промислових підприємств.

3. Обґрунтовано роль інтелектуального капіталу та ІВ як підґрунтя для забезпечення конкурентної переваги на цільовому ринку та підвищення вартості підприємства на основі уточнення їх складових й характерних особливостей. Запропоновано в склад інтелектуального капіталу включати ІВ та неохоронні інтелектуальні активи підприємства: реляційний, людський та організаційний капітал, що розширює теоретичний базис щодо наявності синергетичного ефекту впливу складових інтелектуального капіталу на підвищення ринкової вартості підприємства і посилення його конкурентних позицій. Для забезпечення ринково-орієнтованих конкурентних можливостей ІВ, визначено й обґрунтовано характерні особливості ІВ: непривласнення, здатність до комерціалізації, варіативність властивостей ідей, неподільність, корисність, стратегію фінансування, залежність від розміру фінансування та правове забезпечення, які дозволяють підвищити конкурентоздатність інноваційно-активного промислового підприємства. Розроблені теоретичні положення використано для розвитку методологічного та методичного забезпечення управління ІВ на промисловому підприємстві.

4. На основі узагальнення теоретико-методологічних засад формування системи ІВ, запропоновано визначення дефініції «ринок ІВ», відмінністю якої є врахування продавців, покупців і посередників, правових механізмів купівлі-

продажу та результатів інноваційно-інтелектуальної діяльності, які мають правову охорону, містять нові знання та матеріалізовані в технологічних об'єктах ІВ. Удосконалене поняття стало основою для розробленої моделі формування та розвитку ринку об'єктів ІВ, яка враховує взаємодію головних суб'єктів (продавців та покупців), які безпосередньо приймають участь в ринковому процесі, дозволяє враховувати виробничо-комерційну діяльність головних ринкових учасників: держави, промислових підприємств та інноваційних організацій, творців (авторів, розробників інтелектуальних продуктів), споживачів об'єктів ІВ та представників джерел фінансування інноваційного процесу (інвесторів) на всіх стадіях ЖЦ інтелектуального товару.

5. Уточнено концептуальні положення ІВ на промисловому підприємстві в системі інноваційного розвитку країни, особливістю яких є акцентування уваги на особливостях галузі, розмірі підприємства та дослідженні технологічних інновацій як інтерактивного процесу, що складається з окремих етапів (формулювання нової ідеї/концепції, проведення НДДКР, маркетинг і вихід нового або покращеного інноваційного продукту на ринок). Це свідчить про необхідність доповнення концепції організаційно-економічного механізму управління об'єктами ІВ таким чином, аби вона задовольняла вимоги інноваційної екосистеми для забезпечення розвитку суб'єкту господарювання та країни в цілому в умовах глобальної інтелектуалізації.

6. Обґрунтовано концепцію ЖЦ об'єкту права ІВ в практиці роботи промислових підприємств, відмінністю якої є послідовне визначення можливостей та ефективності використання часткових ринкових концепцій: в основі венчурної ринкової концепції ІВ (концепція горизонтального трансферу) покладено повне відчуження підприємством-розробником прав на створений ним об'єкт ІВ; власного використання (вертикальний трансфер об'єкту ІВ) передбачає застосування двох базових методів комерціалізації ІВ: «виштовхування на ринок» (проголошує первинність об'єкту ІВ) та «втягування на ринок» (пріоритет віддає перевагам споживача); сумісного використання (концепція одиничних та невиключних ліцензій або вертикально-горизонтального трансферу об'єкта ІВ) передбачає паралельно з власним використанням надання патентовласником дозволу іншому підприємству використовувати права власності на даний об'єкт ІВ з певними обмеженнями, визначеними формою та змістом ліцензійної угоди), а також передбачає врахування особливостей ринку ІВ, які безпосередньо пов'язані з характеристиками ІВ як економічної категорії та залежать від його ознак функціонування (наявність часових та територіальних обмежень на права ІВ, відсутність конкуренції через унікальність об'єктів ІВ, закритість та патентна монополія ринку). Запропонована концепція дозволяє промисловому підприємству забезпечити раціональність відносин на ринку ІВ у довгостроковому періоді та впроваджувати ефективні стратегії управління об'єктами ІВ.

7. З метою вдосконалення підходу до управління інтелектуальними технологіями на промисловому підприємстві та забезпечення обґрунтованості управлінських рішень на всіх етапах інтелектуально-інноваційної діяльності

(розробка, створення, комерціалізація, використання об'єктів ІВ) розроблено й обґрунтовано визначення категорії «управління ІВ», яка відрізняється від наявних врахуванням комплексу управлінських дій, які здійснює промислове підприємство для забезпечення реалізації правової системи ІВ, захисту законних прав та інтересів суб'єктів права ІВ, а також індивідуальних прав власників ІВ з метою отримання соціальних та економічних результатів впровадження інтелектуально-інноваційних розробок.

8. Для забезпечення ефективного управління ІВ на промисловому підприємстві удосконалено методичний підхід до визначення сучасних стратегій управління інтелектуальними технологіями, відмінність якого полягає у врахуванні впливу зовнішнього середовища. На основі узагальнення теоретико-методологічних засад формування та реалізації стратегій управління ІВ, а також запропонованого підходу, виокремлено рівні стратегічного управління: міжнародний, національний, регіональний та рівень суб'єкту господарювання, що дозволяє враховувати особливості та вимоги кожного з них, що сприяє досягненню поставлених цілей та ефективній реалізації стратегії розвитку бізнесу на відповідному ринку, яка, у поєднанні з раціональним управлінням інтелектуальними активами забезпечить підприємству технологічне лідерство, дозволить створювати та споживати об'єкти ІВ. Враховуючи складність процесу управління ІВ на промисловому підприємстві, відсутність можливості розробити та застосовувати універсальну модель, запропоновано вибір однієї із стратегій реагування на зміни у зовнішньому оточенні інтелектуальної сфери підприємства: пасивної, реактивної, проактивної та інтерактивної, що дозволить промисловим підприємствам займати лідируючі конкурентні позиції на ринку ІВ.

9. Обґрунтовано і розроблено концепцію організаційно-економічного механізму управління об'єктами ІВ на промисловому підприємстві на засадах системно-процесного підходу, яка характеризується врахуванням суб'єкту (система процесів управління), об'єкту управління (система процесних напрямків управління: створення, охорони, комерціалізації та використання ІВ) та доцільності ІВ (система процесів управління ефективністю інтелектуальної діяльності підприємства), що дозволяє забезпечити ефективне управління результатами інтелектуально-інноваційної діяльності підприємства в умовах економіки знань та сприяє його успішному функціонуванню.

10. Формування організаційного механізму комерціалізації об'єктів ІВ та подальшого забезпечення ефективного управління ІВ технологіями вимагає уточнення організаційно-економічних моделей трансферу та комерціалізації інтелектуально-інноваційних технологій, що характеризується врахуванням взаємозв'язку між розробником і споживачем ІВ; обумовлюють дослідження сутності комерційного трансферу інтелектуально-інноваційних технологій, його видів, форм, методів, стадій здійснення. На основі узагальнення теоретико-методологічних засад формування та реалізації процесу комерціалізації об'єктів ІВ на підприємстві, охарактеризовано його основні форми та методи, уточнено визначення комерціалізації технологій, яке відрізняється від наявних врахуванням економічно ефективною реалізацією, вимагає одночасного

виконання низки факторів: технічної здійсненності, попиту на інновацію, наявності інноваційно орієнтованого персоналу та фінансових ресурсів для задоволення попиту на інноваційні розробки та забезпечення конкурентоспроможності суб'єкту господарювання на ринку високотехнологічних товарів.

11. Для вдосконалення підходу щодо проведення вартісної оцінки ІВ, запропоновано уточнення поняття «вартість ІВ» яке відрізняється від наявних виокремленням складових багаточарової системи вартісноутворюючих чинників: витратної, споживчої, комерційної, соціальної та оригінальної підсистеми, що мають місце в даний період часу та враховують стадії ЖЦ об'єкту ІВ. На основі цього удосконаленого визначення дефініції, запропоновано вартісну оцінку об'єктів ІВ, на відміну від існуючих, охарактеризувати з урахуванням системи принципів ринкового оцінювання інтелектуальних технологій (дотримання інтересів правовласників, споживачів та законів ринкової економіки) що дозволяє задовольнити інтереси всіх суб'єктів ринку ІВ та є ключовим фактором проведення точної та обґрунтованої вартісної оцінки ІВ на промисловому підприємстві, з урахуванням розширення сфери застосування ІВ. Для вибору ефективного методу та інструменту проведення вартісної оцінки інтелектуально-інноваційних технологій, уточнено класифікацію видів вартості інтелектуальних продуктів з урахуванням призначення об'єкту оцінки, що є базисом для обґрунтування залежності вартісної оцінки від її мети та замовника.

12. Важливість та необхідність процесів комерціалізації об'єктів ІВ для успішного управління ІВ на промисловому підприємстві є запорукою адаптації його організаційної структури до змін зовнішнього середовища. У зв'язку з цим запропоновано створити підрозділ з інтелектуального провайдингу на машинобудівному підприємстві, який поєднує функції інновінгу, консалтингу та венчурного бізнесу. Розроблено методичні положення даного підрозділу, яке регламентує взаємодію з іншими структурними підрозділами підприємства з метою комерціалізації інтелектуальних технологій та координації інноваційних розробок.

13. Розроблено й обґрунтовано методичний підхід щодо формування ефективного портфелю об'єктів ІВ за допомогою вартісно-часового позиціонування на графоаналітичному полі ЖЦ, відмінність якого полягає в урахуванні економічних та правових ознак інтелектуальних технологій, співвідношення між різними видами вартості об'єктів ІВ за стадіями їх ЖЦ для прийняття ефективних та науково-обґрунтованих управлінських рішень. Апробація даного підходу на машинобудівних підприємствах дозволила обґрунтувати вибір стратегії управління ІВ з урахуванням позиціонування патентів на об'єкти ІВ.

14. З урахуванням багатоаспектності інтелектуальних технологій, проведеного дослідження методів оцінювання ІВ (статичні, динамічні, рейтингові моделі та індикатори) обґрунтовано й розроблено методичний підхід до оцінювання ефективності об'єктів ІВ, що передбачає врахування трьох аспектів: прибутку від використання у власному виробництві, від ліцензійних угод та блокування частки цільового технологічного ринку конкурентів деякими

видами об'єктів ІВ, виключні права на які належать даному підприємству; базується на розрахунку інтегрального показника за складовими: комерційна, інноваційна, техніко-технологічна та ринкова, з урахуванням коригуючих коефіцієнтів, що характеризують сприятливість зовнішнього середовища, інноваційний характер виробництва, взаємовідносини зі стейкхолдерами, що визначає ефективність використання об'єктів ІВ та процесу управління в цілому. Запропонований методичний підхід застосовано на промислових підприємствах машинобудування, в результаті доведено його дієвість і практичну цінність щодо оцінювання ефективності створення та використання інтелектуальних продуктів та прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо подальшої інтелектуально-інноваційної діяльності.

15. Розроблено методичні положення економіко-математичних моделей ЖЦ ІВ на основі сценарного підходу, запропоновано метод оцінки локальної ефективності об'єктів ІВ та методичний підхід до нього, що дає можливість прийняти управлінське рішення щодо доцільності придбання об'єкту ІВ чи створення його самостійно.

16. Обґрунтовані в дисертації теоретичні, методичні положення, висновки та рекомендації можуть бути рекомендовані для впровадження на промислових підприємствах машинобудівної галузі, використані власниками, менеджерами промислових підприємств, інвесторами, в процесі стратегічного управління ІВ, що забезпечить підвищення обґрунтованості управлінських рішень. Основні результати дисертаційної роботи впроваджено в роботу науково-дослідного інституту інтелектуальної власності НАПрН України (м. Київ, довідка № 22 від 24.01.2024 р.), Запорізької торгово-промислової палати (м. Запоріжжя, довідка № 1.6/224 від 08.03.2024 р.), ПрАТ «Кременчуцький завод технічного вуглецю» (м. Кременчук, довідка № 01-15/1222 від 07.12.2022 р.), ПрАТ «Кредмаш» (м. Кременчук, довідка № 57/Д від 11.10.2023 р.), ПАТ «Транснаціональна фінансово-промислова нафтова компанія «Укртатнафта», (м. Кременчук, довідка № 47-С/03 від 31.03.2023 р.), у навчальний процес: Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (м. Харків, довідка від 10.10.2023 р.), Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського (м. Кременчук, довідка № 61-10/872 від 26.09.2023 р.), Мішкольського університету (м. Мішкольц, Угорщина, довідка від 12.10.2023 р.).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії одноосібні та у співавторстві

1. Маслак М. В. Управління інтелектуальною власністю на промисловому підприємстві: теорія та методи. 2024. 283 с. (авторський внесок - 10,55 д.а.).
2. Maslak M. Research of sources, factors and methods of efficiency of use of intellectual property objects. *Artificial intelligence: an era of new threats or opportunities? Monograph*. Praha: OKTAN PRINT, 2023. 260 p. Chapter 10. P. 99-112 (авторський внесок – 1 д.а.).
3. Маслак М. В. Інтелектуальна власність як категорія комерціалізації інновацій. *Комерціалізація інновацій: захист інтелектуального капіталу,*

маркетинг та інновації: монографія. Суми: СумДУ, 2022. 363 с. Розділ 5.3. С. 251-264 (авторський внесок – 1 д.а.).

4. Маслак М. В. Комерціалізація інтелектуальної власності на засадах внутрішнього та зовнішнього підприємництва. *Комерціалізація інновацій в умовах індустрії 4.0: монографія*. Суми: СумДУ, 2023. 385 с. Розділ 2.3. С.121-131. (авторський внесок – 1 д.а.).

5. Маслак М. В., Перерва П. Г., Євсєєв А. С. Дослідження методів вартісної оцінки об'єктів права інтелектуальної власності. *Contemporary technologies and society: innovations, artificial intelligence, and challenges: coll. sci. monograph*. Katowice: WWSTK, 2023. Chap. 2.25. P. 512-520.

Здобувачкою визначено переваги і недоліки існуючих методів вартісної оцінки об'єктів ІВ.

6. Maslak M., Kobeleva A., Pererva P. Organizational aspects of management of models of commercialization of intellectual technologies. Modern management technologie: monograph. Przeworsk: WSSG, 2022. Pt. 2.3. P. 184-209.

Здобувачкою сформовано процесні моделі комерціалізації інновацій.

7. Маслак М. В., Свіщова Н. С., Перерва П. Г. Капіталізація вартісної оцінки виключного права інноваційних технологій на стадії НДДКР. *Управління інноваційною діяльністю: теорія і практика: кол. монографія*. Київ: Аграр Медіа Груп, 2021. Розд. 2.5. С. 185-196.

Здобувачкою запропоновано моделі капіталізації виключних прав.

8. Маслак М.В., Кобелева А.В., Свіщова Н.С., Перерва П.Г. Інтелектуально-інноваційна складова сталого розвитку промисловості. *Використання соціально-етичного маркетингу для забезпечення сталого розвитку в Україні: монографія*. Суми: Триторія, 2021. Розд. 1.2. С. 18-44.

Здобувачкою досліджено ринок ІВ.

9. Maslak M., Pererva P., Kobieliava A. Formation of the mechanism of commercialization of intellectual technologies on the basis of the functional approach. *Actual problems of modern science: monograph*. Bydgoszcz: Bydgoszcz University of Science and Technology, 2021. Pt. 2.25. P. 527-537.

Здобувачкою здійснено розвиток функціонального підходу до комерціалізації інновацій.

10. Маслак М. В., Маслак О. І., Гришко Н. Є. Сценарії розвитку трансферу технологій промислових підприємств при забезпеченні стратегічної стійкості в умовах євроінтеграційних процесів. *Європейська інтеграція: пріоритети стратегічного розвитку національного господарства України: колективна монографія*. Кременчук: СВД Олексієнко В.В., 2020. Розділ 2.5. С. 104–119.

Здобувачкою запропоновано системний сценарій трансферу технологій.

11. Маслак М. В., Маслак О. І., Гришко Н. Є., Яковенко Я. Ю. The industrial enterprise sustainability forecasting mechanism development. *Sustainable development of natural and economic systems: theory, methodology, and practice: collective monograph*. Poland: Bilostok, 2021. Ch. 5. Pp. 195-207.

Здобувачкою досліджено моделі прогнозування розвитку інноваційно-активних підприємств.

12. Маслак М. В., Долина І. В., Носирєв О. О., Попов М. О.,

Приходько Є. Г. Менеджмент та маркетинг трансферу туристичних технологій на основі інтрапренерства. *Управління комерціалізацією інноваційної продукції: монографія*. Суми: Триторія, 2019. Розділ 5.2. С. 252-268.

Здобувачкою розроблено систему маркетингу трансферу технологій.

Наукові публікації, які індексуються у наукометричних базах даних Scopus та/або Web of Science Core Collection

13. Maslak M., Pererva P., Ievsieiev A., Tkachov M., Tkachova N. Formation of intellectual property commercialization strategies. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. 2024. Vol. 1, no. 13 (127). P. 80-91. (Scopus).

Здобувачкою сформовано та обґрунтовано інтегровану стратегію комерціалізації інтелектуальних продуктів для підприємств машинобудівної галузі.

14. Maslak M., Pererva P., Nagy Sz., Kosenko O., Kobieliava T. Economic Assessment of Outsourcing of Intellectual and Information Technologies. *Data-Centric Business and Applications. Lecture Notes on Data Engineering and Communications Technologies*. Springer. 2024. Vol 195. P. 147-186.

Здобувачкою обґрунтовано методологічну сутність інтелектуальних та інформаційних технологій.

15. Maslak M., Pererva P. Formation of economic and legal measures for the development of the market of intellectual property objects. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*. 2023. Vol. 1, no. 13 (121). P. 113–124.

Здобувачкою запропоновано модель сегментації ринку об'єктів ІВ.

16. Pererva P., Maslak M. Commercialization of intellectual property objects in industrial enterprises. *Problems and Perspectives in Management*. 2022. Vol. 20, no. 3. P. 465–477. (Scopus).

Здобувачкою розроблено модель комерціалізації ІВ.

17. Maslak M., Maslak O., Yakovenko Y., Bilyk M., Hlazunova O. The role of intellectual property in the implementation of innovations in the conditions of the development of the digital economy. *16th International Conference Monitoring of Geological Processes and Ecological Condition of the Environment*. 2022. P. 1-5. (Scopus).

Здобувачкою запропоновано систему діджиталізації ІВ.

18. Maslak M., Yakovenko Y., Maslak, O., Pererva P., Grishko N. Problems of Intellectual Property in the Information Economy Through the Prism of Artificial Intelligence as a Dual-Purpose Technology. *2022 IEEE 4th International Conference on Modern Electrical and Energy System (MEES)*. 2022. P. 1-5. (Scopus).

Здобувачкою виявлено проблеми розвитку ІВ.

19. Maslak M. V., Maslak O. I., Grishko N. Y., Hlazunova O. O., Pererva P. G., Yakovenko Y. Y. Artificial Intelligence as a Key Driver of Business Operations Transformation in the Conditions of the Digital Economy. *2021 IEEE International Conference on Modern Electrical and Energy Systems (MEES)*. 2021. P. 1-5. (Scopus).

Здобувачкою обґрунтовано роль штучного інтелекту в цифровій економіці.

20. Maslak M., Maslak O., Grishko N., Pirogov D. Information analytical provision in formation of innovational projects portfolio of enterprises in the context

of safety-oriented management. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*. 2020. Vol. 2, no. 33. P. 205–214. (Web of Science).

Здобувачкою сформовано правила формування портфеля об'єктів ІВ.

21. Maslak M., Maslak O., Grishko N., Shevchuk Yu. Tool development for the assessment of the favorable environment in the framework of the investment policy formation for the electrotechnical industry enterprises. *2020 IEEE Problems of Automated Electrodrive. Theory and Practice (PAEP)*. 2020. P. 1-4. (Scopus).

Здобувачкою запропоновано враховувати інтелектуальну складову інвестиційної політики.

22. Maslak M. V., Maslak O. I., Ishchenko S. V., Grishko N. Y. Export-Oriented Enterprise Development of the Electrotechnical Industry: Strategic Guidelines. *2019 IEEE International Conference on Modern Electrical and Energy Systems (MEES)*. 2019. P. 486–489. (Scopus).

Здобувачкою досліджено особливості експорту ІВ.

23. Maslak M., Maslak O., Grishko N., Vorobiova K., Hlazunova O. Developing the intra-firm technology transfer system at the industrial enterprise based on matrix approach. *Problems and Perspectives in Management*. 2017. Vol. 15, no. 3. P. 242–252. (Scopus).

Здобувачкою розроблено систему трансферу ІВ на засадах внутрішнього підприємництва.

Публікації у профільних міжнародних виданнях іноземних держав

24. Maslak M., Schwödiauer G. Economic determinants of intellectual property development in Ukraine. *Mind Journal*. Bielsko-Biała, Polska, 2021. P. 1-11 (Poland).

Здобувачкою проаналізовано стан інновацій та ІВ в Україні.

25. Maslak M., Maslak O., Pochtovyuk A., Yakovenko Y., Grishko N., Marchenko V. Innovative approaches to staff motivation based on ESG business principles and intellectualisation: international experience. *Regional Journal. Biblioteka Regionalisty*. Wrocław, 2022. No 22. P. 46-58 (Poland).

Здобувачкою досліджено міжнародний досвід інтелектуалізації бізнесу.

26. Maslak M. Methodology of intellectual property management processes. *Mind Journal*. Bielsko-Biała, Polska, 2023. P. 1-14 (Poland).

Статті у наукових фахових виданнях України

27. Маслак М. В. Дослідження існуючих підходів до управління інтелектуальною власністю на промислових підприємствах. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2023. № 2. С. 99–104.

28. Маслак М. В. Концептуальні положення системно-процесної моделі управління інтелектуальною власністю на промислових підприємствах. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2023. № 3. С. 78–85.

29. Маслак М. В. Концепція блочного підходу до управління інтелектуальною власністю на промислових підприємствах. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2023. № 4. С. 12–17.

30. Маслак М. В., Перерва П. Г. Дослідження методичних підходів до економічної оцінки інтелектуальної власності. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. 2023. № 3 (25). С. 42-49.

Здобувачкою запропоновано методи оцінки ІВ.

31. Маслак М. В., Перерва П. Г. Теоретико-методологічні засади управління інтелектуальною власністю. *Економіка: реалії часу*. 2023. № 5 (69). С. 39-52.

Здобувачкою розроблено методичні підходи до управління ІВ.

32. Маслак М. В., Перерва П. Г. Економічна оцінка інтелектуальних продуктів на засадах маркетингової концепції життєвого циклу. *Маркетинг і цифрові технології*. 2023. Том 7, № 3. С. 115-130.

Здобувачкою сформовано та обґрунтовано види економічних ефектів, що можуть виникати в процесі проведення економічної оцінки об'єктів ІВ.

33. Маслак М. В. Інтелектуальна власність як конкурентний ресурс промислового підприємства. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2023. № 1. С. 99-104.

34. Маслак М. В., Перерва П. Г., Євсєєв А. С., Кобелева А. В. Класифікація моделей комерціалізації інтелектуально-інноваційних технологій та аналіз їх еволюції. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2023. № 81-82. С. 239-250.

Здобувачкою досліджено моделі комерціалізації ІВ.

35. Маслак М. В., Перерва П. Г. Теоретико-методичні засади оцінювання ринкової вартості об'єктів інтелектуальної власності. *Маркетинг і цифрові технології*. 2023. Том 7, № 2. С. 56-73.

Здобувачкою запропоновано модель оцінки ринкової вартості об'єктів ІВ.

36. Маслак М. В., Перерва П. Г. Ефективність управління інтелектуальною власністю на промисловому підприємстві. *Енергозбереження. Енергетика. Енергоаудит*. 2023. № 1-2 (179-180). С. 52-63.

Здобувачкою розроблено пропозиції з оцінки ефективності управління ІВ.

37. Маслак М. В., Перерва П. Г. Види та особливості використання інтелектуальної власності в промисловому виробництві. *Економіка і організація управління*. 2022. № 2 (46). С. 46-55.

Здобувачкою виявлено особливості споживання ІВ.

38. Маслак М. В., Перерва П. Г. Інтелектуальна власність промислового підприємства як економічна категорія. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2022. № 23. С. 9-14.

Здобувачкою досліджено принципи створення ІВ.

39. Маслак М. В., Кобелева А. В., Перерва П. Г. Управління стратегіями комерціалізації інтелектуальних технологій. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2022. № 24. С. 12-17.

Здобувачкою розроблено стратегії комерціалізації інновацій та ІВ.

40. Маслак М. В., Кобелева А. В., Перерва П. Г. Методологічні засади маркетингового забезпечення комерціалізації інтелектуальної власності. *Маркетинг і цифрові технології*. 2022. Том 6. № 2. С. 38-48.

Здобувачкою сформовано програму маркетингу об'єктів ІВ.

41. Маслак М. В. Інтелектуальна власність як об'єкт управління. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2022. № 4. С. 82–87.

Здобувачкою виявлено центри управління ІВ.

42. Маслак М. В. Економічна оцінка управління інтелектуальною власністю з орієнтацією на систему принципів. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2022. № 2. С. 96-101.

Здобувачкою сформовано систему принципів оцінки управління ІВ.

43. Маслак М. В. Наукометричний аналіз методів вартісної оцінки об'єктів інтелектуальної власності. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2022. № 1. С. 74–79.

44. Маслак М. В., Маслак О. І., Гришко Н. Є., Яковенко Я. Ю., Савелова А. Д. Формування сценаріїв інтелектуалізації розвитку будівельної індустрії: аспекти економічної безпеки. *Наукові праці ДонНТУ. Серія: «Економічна»*. 2022. № 2 (26). С. 5-15.

Здобувачкою сформовано сценарій інтелектуалізації розвитку підприємства з урахування аспекту економічної безпеки.

45. Маслак М. В., Перерва П. Г. Інтелектуальна власність як складова нематеріальних активів підприємства. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2021. № 3. С. 93-98.

Здобувачкою запропоновано місце ІВ в структурі нематеріальних активів.

46. Маслак М. В., Маслак О. І., Гришко Н. Є. Економічна оцінка інноваційного та інтелектуального потенціалу з урахуванням показників економічної безпеки. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2020. № 6 (8). С. 21-24.

Здобувачкою розроблено модель оцінки комерційного потенціалу ІВ.

47. Маслак М. В., Перерва П. Г., Долина І. В., Борзенко В. І., Косенко А. В. Економіка і менеджмент цифрового маркетингу при просуванні інноваційного товару на ринок. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2020. № 3 (5). С. 30-35.

Здобувачкою сформовано принципи цифрового маркетингу для просування інноваційного продукту на ринок.

48. Маслак М. В., Ілляшенко С. М., Долина І. В., Кобелева Т. О., Глізнуца М. Ю. Оцінювання ефективності трансферу технологій на підприємствах туризму та гостинності. *Наукові праці Донецького національного технічного університету: всеукр. наук. зб. сер. економічна*. 2019. № 2 (21). С. 11-21.

Здобувачкою розроблено модель оцінки трансферу технологій.

49. Маслак М. В., Маслак О. І., Шматько Н. М. Аналіз вартісного оцінювання трансферу інтелектуально-інноваційних технологій на підприємстві. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2018. № 20 (1296). С. 50-54.

Здобувачкою надано пропозиції з розвитку методів вартісної оцінки ІВ.

50. Маслак М. В., Перерва П. Г., Косенко А. В., Кобелєва Т. О. Системний підхід до дослідження цінкових, маркетингових, інвестиційних та інноваційних характеристик трансферу технологій промислової продукції. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки)*. 2018. № 19 (1295). С. 121-126.

Здобувачкою удосконалено положення системного підходу до трансферу технологій.

Підручник

51. Маслак М. В. Інтелектуальна власність: магістерський курс: підручник, Харків: Планета-Прінт. 2019. 1002 с. (авторський внесок – 1,5 д.а.: розділ 1 «Інтелектуальна власність як економіко-правова категорія» с. 14-82; розділ 3 «Основи інноваційно-інтелектуального підприємництва» с. 210-262).

Здобувачкою надано пропозиції з управління інтелектуальними активами.

Опубліковані праці апробаційного характеру

52. Maslak M. V. Formation of stages of management of intellectual property in an industrial enterprise. *Національні економіки в умовах новітніх глобальних викликів*: матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2023. С. 67-69.

53. Maslak M. Features of the intellectual property management process. *Sustainable Development: Modern Theories and Best Practices*: Materials of the Monthly Intern. Sci. and Practic. Conf. Tallinn: Teadmus OÜ, 2023. P. 5-8.

54. Maslak M., Pererva P. Management of intellectual property rights as part of the intangible assets of the enterprise. *Mérleg és kihívások – fenntarthatóság*: XII nk. Tud. Konf. Miskolc: University of Miskolc, 2022. P. 530-539.

Здобувачкою визначено місце ІВ в активах підприємства.

55. Maslak M. V. Concepts of intellectual property management at industrial enterprises. *Актуальні проблеми управління соціально-економічними системами*: матеріали 8-ї міжнар. наук.-практ. конф. Луцьк: ЛНТУ, 2022. С. 204-205.

56. Maslak M. V. Formation of intellectual property management approaches. *Marketing of innovations. Innovations in marketing*: materials of the Intern. Sci. Internet Conf. Bielsko-Biala: Univ. Of Economics and Humanities, 2022. P. 200-204.

57. Маслак М. В., Перерва П. Г. Формування бізнес-плану по комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності. *Управління проєктами. Перспективи розвитку проєктного та нейроменеджменту, інформаційних технологій управління, технологій створення та використання об'єктів права інтелектуальної власності*: матеріали 4-ї Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Дніпро: Юрсервіс, 2022. С. 409-414.

Здобувачкою розроблено розділи бізнес-плану з комерціалізації об'єктів ІВ

58. Маслак М. В., Перерва П. Г. Управління процесами створення інтелектуальної власності на підприємстві. *Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин*: матеріали 17-ї Міжнар. наук.-практ. конф. Умань: УНУС, 2022. С. 99-101.

Здобувачкою визначено передумови створення ІВ.

59. Маслак М. В. Розвиток методичних підходів до класифікації об'єктів інтелектуальної власності. *Законодавство України у сфері інтелектуальної власності та його правозастосування: національні, європейські та міжнародні виміри*: матеріали 10-ї Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених та студентів з проблем інтелектуальної власності. Київ: КНУ імені Т. Шевченка, 2022. С. 254-258.

60. Маслак М. В. Передумови ефективного управління інтелектуальною власністю підприємства. *Фінансово-економічна платформа парадигмальних змін повоєнного розвитку України*: матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. Войнаренка Михайла Петровича. Хмельницький: Хмельн. нац. ун-т., 2022. С. 144-146.

61. Маслак М. В., Перерва П. Г. До питання ефективності управління інтелектуальною власністю. *Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я*: матеріали 30-ї Міжнар. наук.-практ. конф. MicroCAD-2022. Харків: НТУ «ХП», 2022. С. 559.

Здобувачкою запропоновано модель ефективності управління ІВ.

62. Маслак М. В., Перерва П. Г. Формування методів ринкового підходу до вартісного оцінювання об'єктів інтелектуальної власності. *Питання інтелектуальної власності у сфері трансферу технологій*: матеріали 4-ї Всеукр. наук.-практ. конф.-семінару з проблем економіки інтелектуальної власності. Київ: НДІВ НАПрН України, 2021. С. 109-114.

Здобувачкою розвинуто положення ринкового підходу до вартісного оцінювання об'єктів ІВ.

63. Маслак М. В., Перерва П. Г., Кобелева А. В. Зарубіжний досвід створення та використання механізмів комерціалізації інтелектуальних технологій. *Українсько-Польські наукові діалоги*: матеріали 9-ї Міжнар. наук. конф. Хмельницький: ХНУ, 2021. С. 27-29.

Здобувачкою досліджено зарубіжний досвід комерціалізації інтелектуальних технологій.

64. Маслак М. В., Перерва П. Г., Свіщова Н. С. Методи вартісного оцінювання об'єктів інтелектуальної власності. *Європейський вектор модернізації економіки: креативність, прозорість та сталий розвиток*: матеріали 13-ї Міжнар. наук.-практ. конф. Харків: ХНУБА, 2021. С. 285-286.

Здобувачкою запропоновано складові вартості об'єктів ІВ.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертаційної роботи:

Авторські свідоцтва на науковий твір

65. Maslak M., Maslak O., Grishko N., Vorobiova K., Hlazunova O. Developing the intra-firm technology transfer system at the industrial enterprise based on matrix approach. *Свідоцтво про реєстрацію авторського права на літературний письмовий твір наукового характеру № 82479 від 24.10.2018. бюлетень № 51. Дата публікації 25.01.2019.*

66. Маслак М. В., Маслак О. І., Гришко Н. Є. Економічна оцінка інноваційного та інтелектуального потенціалу з урахуванням показників

економічної безпеки. *Свідоцтво про реєстрацію авторського права на літературний письмовий твір наукового характеру № 109310 від 11.11.2021. Бюлетень № 68. Дата публікації 11.11.2021.*

67. Маслак М. В., Маслак О. І., Гришко Н. Є., Пирогов Д. Л. Information analytical provision in formation of innovational projects portfolio of enterprises in the context of safety-oriented management. *Свідоцтво про реєстрацію авторського права на літературний письмовий твір наукового характеру № 109315 від 11.11.2021. Бюлетень № 68. Дата публікації 31.01.2022.*

68. Маслак М. В., Маслак О. І., Гришко Н. Є., Яковенко Я. Ю., Савелова А. Д. Формування сценаріїв інтелектуалізації розвитку будівельної індустрії: аспекти економічної безпеки. *Свідоцтво про реєстрацію авторського права на літературний письмовий твір наукового характеру № 118734 від 04.05.2023. Бюлетень № 76. Дата публікації 31.07.2023.*

АНОТАЦІЇ

Маслак М.В. Організаційно-економічний механізм управління об'єктами інтелектуальної власності на промисловому підприємстві. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Харків, 2024.

Дисертаційна робота присвячено обґрунтуванню й подальшому розвитку теоретичних, методологічних положень і методичного забезпечення організаційно-економічного механізму управління об'єктами інтелектуальної власності (далі – ІВ) на промислових підприємствах машинобудування.

Запропоновано визначати термін «ІВ» як комплекс організаційних, правових та управлінських інструментів, методів та механізмів, що використовуються для створення, комерціалізації та обміну результатами інноваційної діяльності.

Розроблено концепцію організаційно-економічного механізму управління об'єктами ІВ на промисловому підприємстві на засадах системно-процесного підходу, яка враховує фактори зовнішнього середовища, суб'єкт (система процесів управління), об'єкт управління (система процесних напрямків управління: створення, охорони, комерціалізації та використання ІВ) та доцільність ІВ (система процесів управління ефективною інтелектуальною діяльністю підприємства), що дозволяє визначати стратегічні напрямки інтелектуально-інноваційної діяльності, зміцнити конкурентні позиції, підвищити вартість на ринку та забезпечити розвиток підприємства.

Обґрунтовано доцільність створення на промислових підприємствах підрозділу інтелектуального провайдингу, що дозволяє ефективно управляти процесами комерціалізації інтелектуальних продуктів та обирати для комерціалізації тільки ті об'єкти ІВ, які в повній мірі відповідають його виробничим та фінансовим можливостям, й відхиляти всі інші проекти, комерційна ефективність яких відповідним чином не обґрунтована і не доведена; розроблено методичні положення функціонування підрозділу.

Запропоновано для практичного використання здійснювати вартісно-часове позиціонування об'єктів права ІВ на графоаналітичному полі їх життєвого циклу для формування ефективного портфелю об'єктів ІВ.

Визначено особливості вартісного оцінювання об'єкту ІВ за стадіями його життєвого циклу. Для вибору ефективного методу та інструменту проведення вартісної оцінки інтелектуально-інноваційних технологій, уточнено класифікацію видів вартості інтелектуальних продуктів з урахуванням призначення об'єкту оцінки, що є базисом для обґрунтування залежності вартісної оцінки від її мети та замовника.

Теоретично обґрунтовано й розроблено методичний підхід до оцінювання ефективності об'єктів ІВ, що передбачає врахування трьох складових: прибутку від використання у власному виробництві, від ліцензійних угод та блокування частки цільового технологічного ринку конкурентів деякими видами об'єктів ІВ, виключні права на які належать даному підприємству.

Ключові слова: інтелектуальна власність, об'єкти інтелектуальної власності, ринок інтелектуальної власності, інтелектуальний капітал, нематеріальний актив, інтелектуальний потенціал, інтелектуалізація, інноваційний розвиток, комерціалізація, трансфер технологій, вартісна оцінка об'єктів інтелектуальної власності, промислове підприємство, інтелектуально-інноваційна діяльність, управлінські рішення, інтелектуальний провайдинг, управління інтелектуальною власністю.

Maslak, M.V. Organizational and Economic Mechanism of Intellectual Property Objects Management at Industrial Enterprise. – Manuscript.

The thesis for the scientific degree of Doctor of Economics in specialty 08.00.04 – Economics and Management of Enterprises (by types of economic activity). – National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute», Kharkiv, 2024.

The thesis substantiates and suggests further development of theoretical, methodological provisions, and methodical support of the organizational and economic mechanism of intellectual property (hereinafter - IP) objects management at machine-building enterprises.

It is proposed to define the term "IP" as a complex of organizational, legal, and management tools, methods, and mechanisms used to create, commercialize, and exchange the results of innovative activities.

The concept of an organizational and economic mechanism of IP objects the management at an industrial enterprise based on a system-process approach has been developed, considering the external environment factors, management subject (IP management processes), management object (process management directions) and expediency of IP (enterprise intellectual activity efficiency management processes), which allows determining strategic directions intellectual and innovative activities, strengthen competitive positions, increase market value and ensure enterprise development.

The feasibility of creating an intellectual providing department at industrial enterprises has been substantiated, which allows for effective management of the commercialization processes of intellectual products and to selection for

commercialization only those IP objects that fully correspond to its production and financial capabilities and reject all other projects whose commercial efficiency is not properly substantiated and proven; methodical provisions for the functioning of the department have been developed.

It is proposed for practical use to conduct value-time positioning of IP objects on the graph-analytical field of their life cycle to form of an effective portfolio of IP objects.

The peculiarities of value assessment of the IP object according to the stages of its life cycle has been determined. To choose an effective method and tool for conducting the value assessment of intellectual and innovative technologies, the classification of intellectual product value types has been specified, considering the purpose of the assessment object, which is the basis for substantiating the dependence of value assessment on its purpose and the customer.

A methodological approach to evaluating the effectiveness of IP objects has been theoretically substantiated and developed, which involves considering three aspects: profit from use in own production, from license agreements, and blocking the share of the target technological market of competitors by some types of IP objects, the exclusive rights to which belong to the given the enterprise.

Key words: intellectual property, intellectual property objects, intellectual property market, intellectual capital, intangible asset, intellectual potential, intellectualization, innovative development, commercialization, technology transfer, valuation of intellectual property objects, industrial enterprise, intellectual and innovative activity, management decisions, intellectual providing, intellectual property management.